

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת עירובין
מט-נה

שנה כ"א חוברת 2



כל הזכויות שמורות

יצחק אהרן הורביץ, רחוב פלדמן 8 בני ברק

דוא"ל: bekitsur1@gmail.com

טל': 050-6877088 / 03-6187895

פקסי: 153-506-877088

בקי צור

ללמוד לחבין לזכור

מסכת עירובין

דפים מט-נה

סוגיות המסכת מבוארות בלשון שווה לכל נפש, כאשר המילים המודגשות הן תמצית הסוגיות, וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כהכנה מהירה לפני הלימוד וכחזרה מהירה ובהירה לאחר הלימוד.

בנוסף, המילים המודגשות הן כלי עזר שמיועד במיוחד למי שמבקש להשקיע ולרכוש ידיעה אמתית בתלמוד, דבר שכמעט אין דרך להגיע אליו ללא חזרות מרובות. כאמור, לאחר לימוד ראשוני של כל סוגיה, ניתן לחזור עליה בזמן קצר מאוד, על ידי קריאה של המילים המודגשות בפני עצמן, כך ניתן לחזור בכל יום על עניינים רבים לפי סדר התלמוד, דרך בדוקה לרכוש ידיעה אמתית ולקנות קניין בתורה.

לעילוי נשמות הקדושים

בני משפחת גולדס ובני משפחת מרזל

הי"ד שהועלו על המוקד

בחודשים אלול תש"ב – תשרי תש"ג

ת. נ. צ. ב. ה.

אקדמות מילין

נמשלה תורה למים

נאמר בפרשה, "יִגְרֹף כְּמָטָר לְקַחֵי תֵזֶל כְּטַל אֲמַרְתִּי כְשֶׁעִירָם עָלַי דְּשָׂא וְכַבֵּיבִים עָלַי יֵעָשׂוּ". ופירש רש"י, שנמשלה כאן התורה למים, שהיא חיים לעולם כמותם, [אלא שהמים הם חיי גוף, והתורה היא חיי נפש].

ושני אופנים יש בירידת המים לעולם. האופן הראשון הוא בצורת מטר, שיורד בזעף, ונראה כמי שמכה ומייסר את האדמה. והאופן השני הוא בצורת טל, שיורד ברוע, ומלטף את פני האדמה.

אכן המטר, על ידי שבא בכוח, משפיע הוא שפע רב, ומעניק חיות לכל הצמחים והגידולים, ולעומתו הטל שבא בנחת, מועיל רק מעט, לאותם צמחים שאינם צריכים כל כך מים.

וכמו המים לעניין חיי הגוף, כך התורה לעניין חיי הנפש, שני אופנים יש בלימוד התורה.

האופן הראשון, בזעף ובכוח, וכמו שאמרו חז"ל במסכת שבת (פג, ב), אין דברי תורה מתקיימים, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר, "זאת התורה אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד). וכמו ששינונו במסכת אבות (פרק ו' משנה ד'), כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. וכן נפסק בשלחן ערוך, (יורה דעה סימן רמ"ו סעיף כ"א), אין דברי תורה מתקיימים במי שמתרפה עצמו עליהם, ולא בלומדים מתוך עידון, ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליה, ומצער גופו תמיד, ולא ייתן שינה לעיניו, ותנומה לעפעפיו.

והאופן השני בלימוד התורה הוא ברוע ובנחת, כמו אלו הבאים לשמוע שיעורי תורה ודרשות במילי דאגדתא, האהובות על שומעיהם ומתיישבות בליבותיהם בלא טורח.

ובאמת, כמו במים שנמשלו לתורה, כך בתורה עצמה, הלומד באופן הראשון, זוכה להיות מלא וגדוש בכל חלקי התורה. והלומד באופן השני, זוכה למעט גרגירים של חיות לנפש.

ומכל מקום בשני אופנים אלו יש חיות לנפשו, אם רב ואם מעט, אבל מי שאינו יונק מן התורה כלל, הרי הוא מנותק מצינור החיים, וכמת הוא נחשב, וכמו שאמרו חז"ל במסכת ברכות (דף י"ח ע"ב), רשעים, בחייהם קרויים מתים, כי אין לנפשם מקור חיות.

דף מט

טעם חכמים משום גזרה

מבואר בגמרא בדף מ"ח, שבאמת מעיקר הדין מודים חכמים לרבי שמעון, שיש לסמוך על שני העירובין.

והסיבה שאסרו זאת, היא משום גזרה, שמה יטעו, ויטלטלו מהחצר החיצונית הזו לחצר החיצונית הזו.

ואף שבדין דומה לא חששו לכך, הוא הדין המבואר לעיל בדף מ"ח, לעניין שלושה שיש לכל אחד ארבע אמות זה בצד זה, שמותרים כל אחד גם באמותיו המובלעות בחבירו, ולא חששו שמה בתוך כך יטלטל גם חוצה לארבע אמותיו.

מכל מקום בדין שלושה חצרות גזרו, כי בני חצר מרובים הם, ויש חשש גדול שמחמת ריבוי בני האדם וההמולה שבחצר, יטעו, ויעבירו חפצי חצר חיצונית זו לחצר חיצונית האחרת.

חכמים שחולקים על רבי שמעון בדיון שלוש חצרות

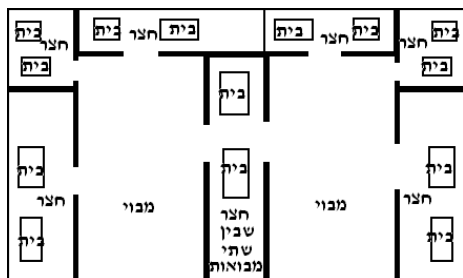
מבואר בגמרא דף ל"ו, שרבי יהודה הוא החולק על רבי שמעון בדיון זה, והוא הנקרא כאן בשם חכמים.

יש מפרשים שאמרו כן, כי כן היא הרגילות, שרבי יהודה הוא בר מחלוקתו של רבי שמעון.

- ויש מפרשים שאמרו כן, כי הוא הנזכר במשנה לפני דברי רבי שמעון.

חצר שבין שני מבואות

חצר שבין שתי מבואות, ופתוחה לשניהם, ולא עירבו חצרות שני המבואות יחד.



אם עירבה אותה חצר עם חצרות שני המבואות, עירוב אחד עם זה, ועירוב אחד עם זה, לדברי שמואל לא הועילו לה העירובין הללו, ואסורה כאן וכאן, אבל לכל אחד מבני המבוי מותר לטלטל אף לחצר הזו.

ודין זה הוא כדעת רבי שמעון, כפי שהעמיד אותו שמואל, [לפי הפירוש השני], שלדעת רבי שמעון שלוש חצרות שעשו שני עירובין, שתי החיצונות מותרות על ידי עירוביהן אף לטלטל לאמצעית, אבל האמצעית אסורה לכאן ולכאן.

ואם עירבו חצרות כל מבוי לעצמם, ובני אותה חצר אמצעית לא עירבו לא עם אלה ולא עם אלה. כשבני החצר האמצעית רגילים לצאת מהחצר דרך שני המבואות, שני המבואות אסורים בטלטול מהחצרות למבוי, כי החצר הזו נחשבת כחלק מכל מבוי, ומאחר שלא עירבה עימו, הרי זה כמבוי שרק חלקו מהחצרות עירבו, שאין העירוב מועיל.

ואם בני אותה חצר רגילים לצאת דרך מבוי אחד בלבד, נחשבים הם כחלק מאותו מבוי, ואסורים את הטלטול רק לבני אותו מבוי. ובני המבוי האחר מותרים על ידי עירוב שלהם, כי גם בלא חצר זו נחשבים שעירבו בה כולם יחד.

ולדברי רבה בר רב הונא, אם עשתה אותה חצר עירוב רק עם מבוי אחד, ואפילו עם זה שאינה

יכולים לתת את השאר בכלי אחר, כי באופן הזה לא חילקו אותו בכוונה.

וזהו האופן שהכשירו בית הלל עירוב הניתן בשני כלים. ומסתבר, שלדברי רבי חנינא, גם אם חילקו את העירוב בכוונה לשני כלים, הרי זה עירוב.

בית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן את הפת

לדברי שמואל, כשמערבים עירובי חצירות, וגובים פת מכל אחד מבני חצר, לתת את העירוב בבית אחד, אותו בית שנותנים בו את העירוב אינו צריך לתת פת עם העירוב שגבו משאר בני חצר.

ומתחילה היו סבורים, שהסיבה לכך, כי בבית זה יש פת של מזון בני הבית, ובו יוצאים ידי העירוב.

אלא שאם כן, מכאן יש להקשות על המבואר לעיל, שלדברי שמואל, אם אין כל העירוב בכלי אחד, אין זה עירוב. ואם כן מה יועיל הפת שיש לבעל הבית בכליו, אם אינו מונח עם העירוב שגבו משאר בני חצר.

ולמסקנה אמרו, שהסיבה שאותו בית אינו צריך לתת פת לעירוב, כי כל מטרת העירוב היא, שאותם שאינם דרים בבית זה, ייחשבו על ידי הפת שנותנים בו, כאילו הם דרים בו. ודווקא אלה שבאמת אינם דרים בו, צריכים לכך. אבל זה שבאמת דר כאן, אפילו אם אין לו פת כלל בכל ביתו, זהו ביתו, והרי הוא מעורב עם כולם בבית אחד.

עירוב משום קנין או משום דירה

כבר נתבאר, שהטעם לכך שעל ידי העירוב מותר לטלטל מבתי החצר לחצר, כי העירוב מחשיב את

רגילה בו, נסתלקה מהמבוי האחר, והוא נותר בעירוב בלעדית.

ולדברי רבה בר רב הונא אמר שמואל, אם אותו מבוי שרגילה בו עירבו בלא אותה חצר, ובני מבוי שני לא עירבו כלל, דוחים חצר זו להיות עם המבוי שאינה רגילה בו, שאינו מפסיד בכך כלום, כי בין כה וכה לא עירב, ובכך אותו מבוי שרגילה בו מותר בלעדית.

וכגון זה כופים על מידת סדום זה נהנה וזה לא חסר.

המקפיד על עירוב

נתבאר, שהעירוב הוא שכל אחד מבני החצר מביא מזון שתי סעודות לבית אחד שבחצר, ונחשב אותו בית כבית שכולם דרים בו.

לדברי רב יהודה אמר שמואל, אם אחד מבני חצר מקפיד שלא יאכלו אחרים מהפת שהניח הוא, אין זה עירוב. כי העירוב כשמו כן הוא, צריך שיהיו כולם מעורבים ומרוצים בו שותפות נוחה ועריבה, ולא ימחה אחד בחבירו.

ולדברי רבי חנינא, גם אם אחד מבני חצר מקפיד על העירוב שנתן, עירובו עירוב, אלא שנקרא מאנשי ורדינא, שהיו אנשים קמצנים.

החולק את עירוב

לדברי רב יהודה אמר שמואל, אם חילקו את העירוב לתת אותו בשני כלים, אפילו אם נותנים את שניהם בבית אחד, אין זה עירוב, כי העירוב כשמו כן הוא, צריך שיהיה מעורב כולו יחד.

וכל זה כשאפשר לתת את כולו בכלי אחד, אבל אם מלאו כלי אחד, ולא יכול להחזיק את כולו,

העירוב, ונמצא שכל החצר מיוחדת לבית זה, כי אין בה דיירים אחרים.

ומאחר שנתנית העירוב מטרתה שתהא דירתו באותו בית, מועיל לה רק פת שיש בה מזון שתי סעודות, שבכך שיש לו מזון לאותה שבת בבית זה, דעת האדם לדור באותו בית.

ונתנית פת מועילה אפילו אין בה שווה פרוטה, כי גם כשאינה שווה פרוטה, אם יש בה מזון שתי סעודות דיו.

וכמו כן מאחר שאין כאן מעשה קניין, אלא מציאות שמזונו באותו בית, יכול לשלוח את עירובו אפילו ביד קטן.

כולם כבני בית אחד, והרי זה כאילו יש בחצר בית אחד, ורשות כולם שווה בבית ובחצר, והרי מותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד, כששתי הרשויות של אותו אדם.

ונחלקו חכמים מאיזה טעם נחשבים כולם כבני הבית שבו ניתן העירוב.

א. דעת שמואל.

עירוב משום קנין, כלומר כשכולם נותנים את העירוב בבית אחד, בעל הבית מקנה להם רשותו, שיהיה להם חלק בבית, ועל ידי העירוב נעשה הבית שייך לכולם בשותפות.

ומאחר שנתנית העירוב מטרתה קניין בבית, צריך שכל אחד יתן פת שווה פרוטה, שיוכל לקנות בה את חלקו בבית [בקניין כסף].

והסיבה שתקנו לערב בפת ולא אמרו לערב בכסף ממש, כי אין מעות מצויות בערבי שבתות.

ומאחר שנתנית העירוב היא מעשה קנין, אם נתנו כלי ולא פת, גם כן יקנו בו, ויש להם עירוב.

ומצד שני, דווקא על ידי גדול יכול אדם לשלוח את עירובו, שהגדול יהא שלוחו לקנות עבורו את הבית. אבל על ידי קטן אי אפשר לשלוח את העירוב, כי הקטן אינו נעשה שליח לקנות עבור גדול.

ב. דעת רבה שתוס' פסקו כמותו.

עירוב משום דירה, כלומר כשכולם נותנים את עירובם בבית אחד, אינם קונים בו שום חלק, אלא שעל ידי שמזונו באותו בית, נחשבים הם כאילו הם דרים באותה שבת באותו בית, כאורחי בעל אותו בית.

והרי זה כאילו באותה שבת אין אדם דר בחצר בשאר בתים, ואין בה דיורים אלא בבית שבו

	משום קנין	משום דירה
כלי	מועיל	אינו מועיל
פחות משווה פרוטה	אינו מועיל	מועיל
קטן	אינו מועיל	מועיל

ולדברי הכל, אם בני חצר אחת עירבו יחד, ורוצים לערב עם חצר אחרת הפתוחה לחצר שלהם, אחד מבני החצר הראשונה מביא את עירוב כל בני חצירו לחצר האחרת, ומערב עבור כולם, שהוא נעשה שליח עבורם.

לדברי שמואל, נעשה שליח לקנות עבורם חלק בבית שבו נותן את העירוב.

ולדברי רבה, נעשה שליח להניח עבורם את העירוב באותו בית, כדי שיחשבו כולם כדרים בו.

הקונה שביתה בלא לציין את מקומה המדויק

כבר נתבאר, שהמהלך בדרך ולא הניח עירובי תחמוץ, קונה שביתה במקומו, ומשם רשאי להלך אלפיים אמה לכל רוח.

אכן לפי הלשון הזה, אם כל השטח שתחת האילן הוא פחות משתיים עשרה אמה, או פחות משמונה אמה, קנה תחתיו שבייתה, מטעם שיתבאר בעזה"י להלן בדף נ"ו.

- וללשון שני של רבה, כשאמר שתהא שבייתו תחת האילן נתכוון שתהא שבייתו בכל אותו מקום, ולכן לא קנה שם שבייתה, כי דבר זה אי אפשר לעשותו, שאין אדם קונה שבייתה אלא בארבע אמות, ולא במקום גדול יותר, ואפילו כשמתכוון לקנות את כל המקום בבת אחת.

כי כלל בידינו, שכל דבר שאי אפשר לעשותו בכמה שלבים, [בזה אחר זה], אי אפשר לעשותו גם בבת אחת.

ומאחר שאין אדם יכול לקנות שבייתה תחת כל מקום האילן, אפילו בזה אחר זה, כגון שיאמר, תחילה תהא שבייתתי תחתיו בארבע אמות צפוניות, ולאחר מכן בארבע אמות דרומיות, לפיכך גם בבת אחת אינו יכול לקנות שבייתה תחת כל מקום האילן.

ולפי הלשון השני, דווקא כשהיתה כוונתו לשבות תחת כל האילן, לא קנה שם שבייתה, אבל אם אמר בפירוש, שמתכוון לשבות בארבע אמות שתחת האילן, אף על פי שלא ציין היכן הם, והאילן רחב הרבה. קנה שבייתה תחת האילן, כי בארבע אמות אדם קונה שבייתה. וללשון זה, אין פגם בכך שאין ידוע היכן בדיוק קנה את השבייתה.

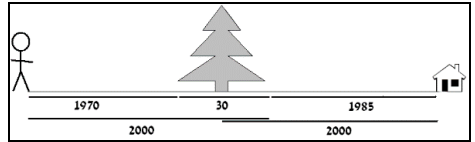
ב. דעת שמואל.

אם כל המקום שתחת האילן ראוי לו לקנות בו שבייתה, כגון שכל שלושים אמות שתחת האילן הם בתוך אלפיים אמה וארבע אמות ממקומו, שאפילו אם היתה שבייתו תחת האילן בארבע אמות המרוחקות ממנו, עדיין עומד הוא בתוך

ואם הוא מכיר מקום מסוים הנמצא אלפיים אמה לפניו, יכול הוא לומר, ששם תהא שבייתו, וכך יוכל להלך בדרך ארבעת אלפים אמה, אלפיים עד מקום שבייתו, ואלפיים משם ולהלך.

וכשאותו מקום שציין כמקום שבייתו הוא ארבע אמות, לדברי הכל קנה שם שבייתה באותן ארבע אמות, ומהם יש לו אלפיים אמה לכל רוח.

ונחלקו חכמים, מה הדין כשציין כמקום שבייתו מקום גדול מארבע אמות, כגון שהיה אילן לפניו, שענפיו רחבים, ומתפרסים על פני שלושים אמה, והיה כל האילן הזה בסוף אלפיים אמותיו, כגון שענפים מתפרסים ממרחק של 1970 אמות ממנו ועד מרחק של 2000 אמות ממנו, ואמר שתחת האילן הזה תהא שבייתו.



א. דעת רב.

מאחר שאמר על כל תחת האילן שיהא שבייתו, **לא קנה שם שבייתה, מהטעמים שיבוארו להלן. ומאחר שעקר דעתו ממקום רגליו, גם במקומו אין לו שבייתה, והרי הוא כמי שאינו בתחומו, שיש לו רק ארבע אמות להלך בהן.**

ונאמרו שני טעמים מדוע לדעת רב לא קנה שבייתה תחת האילן כלל.

- ללשון ראשון של רבה, אמנם כשאמר שתהא שבייתו תחת האילן, אין כוונתו לכל המקום הזה, אלא רק לארבע אמות מתוכו, ומאחר שלא ציין אלו ארבע אמות נתכוון, אין אנו יודעים היכן קנה שבייתה, וכל שלא ידוע המקום מדויק שבו שבת, הרי זה כמי שלא שבת כלל.

ותחום שבתתו, **קנה שביטה** תחת האילן.
ומאחר שמשופק היכן מקום שביטתו באותם שלושים אמות, **נעשו כל אותן** שלושים אמות שתחת האילן **חמר גמל**, לומר, שאם רוצה ללכת למזרח, ימדוד אלפיים אמה מצד מערב של תחת האילן, ואם רוצה ללכת למערב, ימדוד אלפיים אמה מצד מזרח של תחת האילן.

המרבה במעשרות

התרומה, לא נתנה בה תורה שיעור כמה יש לתת מהתבואה, ומדין תורה, חיטה אחת שיפריש לשם תרומה פוטרת את כל הכרי, וכל אחד, בידו לתת הרבה או מעט כרצונו.

אבל המעשר אינו כן, ומדין תורה יש לתת אחד מעשרה מהתבואה למעשר.

ומהטעם הזה מבואר בברייתא, שהמרבה במעשרות, כגון שמפריש למעשר, שני פירות מתוך אחד עשר, אותם תשעה **פירות** שהפריש עליהם, **יצאו לחולין**, שהרי כדי לתקן תשעה, יש להפריש אחד, והרי הפריש די הצורך.

אבל אותם שנים שהפריש למעשר, ונתנם ללוי, **מקולקלים** הם, כי מאחר שהפריש אותם על תשעה, רק אחד מהם נעשה מעשר, והשני הוא טבל, ואם כן יש כאן מעשר וטבל מעורבים.

ואין לומר, שהמפריש שנים מאחד עשר למעשר, לא יחול מעשרו כלל, מטעם שאי אפשר להפריש באופן הזה בזה אחר זה.

שכן אם תחילה הפריש אחד מעשרה למעשר, ובא אחר כך להפריש אחד נוסף, מאחר שכבר נעשו הפירות חולין, לא חל מעשרו השני כלל.

ואם כן, מאחר שאי אפשר להפריש שנים בעבור תשעה בזה אחר זה, גם כשמפרישם יחד לא יחולו מעשר כלל.

והסיבה שאין לומר כן, כי יש אופן שבו ניתן

כי כשרוצה ללכת לצד ביתו, עליו למדוד אלפיים אמה מצידו הנגדי של תחת האילן, ובכך יתרחק מביתו חמש עשרה אמה שהאילן מתפשט לצד הנגדי.

כי כשרוצה ללכת לצד ביתו, עליו למדוד אלפיים אמה מצידו הנגדי של תחת האילן, ובכך יתרחק מביתו חמש עשרה אמה שהאילן מתפשט לצד הנגדי.

דף נ

ואם היה מקצת מהמקום שתחת האילן מרוחק ממנו יותר מאלפיים אמה וארבע אמות, אם בו נתכוון לקנות שביטה, הרי הוא עומד עתה חוץ לתחום שביטתו, שהרי הוא מרוחק ממנו יותר מאלפיים אמה.

ומאחר שיש להסתפק שמה בו נתכוון לשבות, מחמת הספק הזה, **לא קנה שביטה** תחת האילן כלל.

ומאחר שעקר דעתו ממקום עמידתו, גם שם לא קנה שביטה, והרי הוא כמי שאין לו תחום, **ולא יזו מארבע אמותיו**.

ובסוף הסוגיה הובאו שתי ברייתות, שמהן יש ללמוד את הדין הנ"ל.

מהאחת היה נראה כדברי רב, אולם ישבו אותה גם עם דברי שמואל.

ומעתה, כשיצאו שנים יחד, וקראם עשירי, זה **שהוא עשירי באמת, מתקדש להיות עשירי, וזה שיצא אחריו, מתקדש כשלמים**, כדין אחד עשר הנקרא עשירי, אחרי שנקרא הקודם לו תשיעי.

ומאחר שאין אנו יודעים מי מהם מעשר ומי מהם שלמים, שניהם טעונים תנופת חזה ושוק. ומביא נסכים, ומתנה עליהם, שיבואו לשם הקרבן הנצרך להם.

תודה שנשחטה על שמונים חלות

המביא קרבן תודה, צריך להביא עמו ארבעים לחמי תודה, ובשעת שחיטת הזבח, הלחמים מתקדשים.

ואם הפריש תחילה ארבעים לחמים, ושחט את הזבח, ונתקדשו, וחזר והפריש ארבעים לחמים אחרים, לא קדשו האחרונים.

וכן אם הפריש תחילה ארבעים לחמים, ושחט שהפרישם, והפריש לחמים אחרים, ואחר כך שחט את הזבח. מאחר שאת האחרונים הפריש בטעות, אינם קדושים.

ואם מתחילה הפריש שמונים לחמים, ושחט עליהם את הזבח, הדבר תלוי בכוונתו.

א. אם נתכוון לקדש בשחיטה את כל שמונים החלות, לא קדשה שום חלה, כי מביאים עם התודה ארבעים חלות ולא יותר.

ב. ואם נתכוון לקדש בשחיטתו ארבעים חלות בלבד, והביא עוד ארבעים לאחריות, שאם יאבדו הראשונות קודם השחיטה יהיו אלו תחתיהם, **קדשו ארבעים חלות מתוך השמונים**.

ג. וכשלא פירש את כוונתו, מדוע שחט את התודה על שמונים חלות, **נחלקו חכמים מה כוונתו**.

להפריש שנים על תשעה, והוא, כשיאמר שמאותם שנים שמפריש, כל אחד מהם יהא חציו למעשר, שבכך נמצא מפריש אחד על התשעה.

ומאחר שיש דרך שיחול מעשר כשמפריש שנים על תשעה, גם כשמפריש בלא לבאר שכוונתו שיחול מעשר על חצי מכל אחד מהם, חל המעשר על חצי ממה שהפריש, אלא שאין ידוע היכן הוא חלק המעשר באותם שנים, ונמצא שהמעשר מעורב בטבל.

יצאו שנים בעשירי

נאמר, "וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׂירִי הֲיִיָּה קֹדֶשׁ לַיהוָה" (ויקרא כ"ז ל"ב), ללמד, שיש לתת מעשר בהמה, אחד מעשרה.

ומעבירים את הבהמות בפתח שעוברות בו אחת אחת, ומונים, ראשון שני וכו', והנמנה עשירי הוא מעשר.

ומבואר שאם אחרי שקרא לעשירי עשירי, חזר וקרא לאחד עשר עשירי, לא נתקדש אחד עשר כלל.

ואם כן, מעשר בהמה אינו חל על שתי בהמות בזה אחר זה.

אמנם אם יצאו שתי בהמות יחד, **וקרא לשתייהן יחד עשירי, שתייהן קדושות**.

והסיבה לכך, כי יש אופן שבו גם אחד עשר מתקדש, והוא כשנקרא בשם עשירי, אחרי שנקרא הקודם תשיעי. כגון שטעה וקרא לעשירי תשיעי, וחזר וקרא לאחד עשר עשירי. שזה שהוא עשירי באמת, קדוש לגמרי כמעשר, והאחד עשר הנקרא עשירי, מתקדש כשלמים, שהם טעונים סמיכה, ונסכים, ותנופת חזה ושוק, ונפדים במומם, ותמורתם קריבה, [מה שאין כן במעשר].

ורב הונא בריה דרב יהושע הקשה על דברי אביי, שכן מה בכך אם אנו יודעים בוודאי שיש לו שביטה בתוך ארבע האמות הללו, הלא גם עתה אין שום מקום בתוכם, שידוע לנו בוודאי שבו שבת. שהרי יתכן שיש לו בהם רק מעט במזרחן או מעט במערבן, ומה ההבדל בין אילן גדול, שאנו יודעים שבאיזה מקום בו שבת, אבל אין אנו יודעים בדיוק היכן שבת, לבין ארבע אמות, שאנו יודעים שבאיזה מקום בהם שבת, אבל אין אנו יודעים בדיוק היכן שבת.

אכן גם לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, יש אופן שבו רב מודה שקנה שביטה, אף על פי שאמר לקנות שביטה תחת האילן.

והוא **כשתחת האילן פחות משמונה, שאז, אף על פי שאין אנו יודעים היכן כל ארבע אמות של שביטתו, מכל מקום יודעים אנו בוודאי שהנקודה האמצעית שתחת האילן היא חלק מארבע אמות של שביטתו.**

שכן אם ארבע אמותיו באמצע האילן, הנקודה הזו היא בארבע אמות של שביטתו, ואם ארבע אמותיו במזרח האילן או במערבו, גם כן נקודה זו היא בארבע אמות של שביטתו.

ומאחר שנודע בוודאי חלק ממקום שביטתו, קנה שביטה על ידו.

										בין אם שבת במזרח
										ובין אם שבת במערב
										ובין אם שבת באמצע
האמצע הוא ודאי חלק ממקום השביטה										

הקונה שביטה במקום מסוים בלא

לציין את המקום המדויק בתוכו

נתבאר שנחלקו רב ושמואל בדין מי שציין כמקום

- לדברי חזקיה, כוונתו לקדש ארבעים חלות מתוך השמונים, [כדין ב'], ולכן קדשו ארבעים חלות.

- ולדברי רבי יוחנן, כוונתו לקדש את כל שמונים החלות, [כדין א'], ולכן לא קדשה שום חלה.

אופן שמודה רב שקנה שביטה בלא לציין את מקומה המדויק

נתבאר שלדעת רב, מי שאמר שביטתי תחת אילן מסוים, אם יש תחתיו יותר מארבע אמות, לא קנה שביטה כלל.

וללשון ראשון לעיל הסיבה לכך היא, כי אין אנו יודעים היכן קנה שביטה תחת האילן, וכל שלא ידוע המקום מדויק שבו שבת, הרי זה כמי שלא שבת כלל.

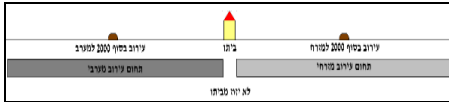
לדעת אביי, כל זה באילן שיש תחתיו שתיים עשרה אמה או יותר, שאין בו שום מקום של ארבע אמות, שודאי קנה בו שביטה, אבל כשהאילן פחות משתיים עשרה אמה, ודאי הוא שבתוך ארבע האמות האמצעיות יש לו שביטה, שכן אם שביטתו באמות הללו, הרי טוב, ואפילו אם שביטתו בארבע אמות המזרחיות או הדרומיות, מכל מקום מוקצת מאותן אמות מזרחיות או מערביות מובלע בארבע האמות האמצעיות.

ואם כן, אף שיש להסתפק אם שבת בכל ארבע האמות האמצעיות או במקצתן, מאחר שיש ידיעה מסוימת היכן שבת, שכן לכל הפחות במקצתן ודאי שבת, די בכך כדי שיקנה שביטה.

										בין אם שבת במזרח
										ובין אם שבת במערב
										ובין אם שבת באמצע
מקום השביטה נכנס בוודאי לארבע אמות אמצעיות										



ואם אם עירוב אחד מונח בסוף אלפיים אמה למזרח, ועירוב אחד מונח בסוף אלפיים אמה למערב, אינו יכול לצאת מביתו.



ומברייתא זו הביאו רבינו לומר שמואל, שכל מקום שיש להסתפק היכן עירובו, אם כאן או כאן, קנה שבתה בכל המקומות בספק, והרי הוא חמר גמל.

כאומר שבתית תחת האילן, שמאחר שיש להסתפק בכל האילן היכן קנה שבתה, קנה שבתה בכל תחת האילן בספק, והרי הוא חמר גמל.

ורב חולק על הברייתא הזו, ולדעתו, כל שאינו יודע היכן שבתתו, לא קנה שבתה כלל. ולכן בכל האופנים הללו, אין לו שבתה כלל. שכן בביתו לא רצה לשבות, ובמקום הנחת העירובים לא קנה שבתה, כי אין אנו יודעים באיזה מהם שבתתו, ולכן לא יזוז ממקומו.

דף נא

האופן שקונה שבתה במקום מרוחק ממנו

כבר נתבאר, שהמהלך בדרך בערב שבת, וכשהחשיך היום הוא רחוק מביתו ארבעת אלפים אמה, אם הוא מכיר מקום מסוים הנמצא

שביתתו מקום גדול משמונה אמות, האם מאחר שאין ידוע בדיוק היכן שבת לא קנה שבתה, או שקנה שבתה בכל המקום מספק והרי כולו חמר גמל.

וכל זה כשציינן מקום שאינו מוקף מחיצות, או מקום מוקף מחיצות שלא לדירה וגדול מבית סאתים.

אבל כשציינן מקום מוקף מחיצות שאינו גדול מבית סאתים, **מאחר שהוא נחשב רשות היחיד**, כפי שנתבאר בפרק ראשון, **כולו נידון כארבע אמות.**

ולדברי הכל, בכל אופן שאמר שתהא בו שבתתו, הרי שבתתו בכלו, ומהלך את כולו, וחוצה לו אלפיים אמה לכל רוח.

הניח שני עירובים ומסופק איזה קנה לו

מי שהיה סבור בטעות, שניתן להניח עירוב לשתי רוחות העיר, והניח עירוב אחד לצד צפון, ועירוב אחד לצד דרום, מאחר שנתכוון לשניהם, ורק אחד קונה לו, הרי זה ספק איזה עירוב קנה לו.

וכן מי שאמר לעבדיו צאו וערבו לי, אחד עירב עליו לצפון, ואחד עירב עליו לדרום, מאחר שאמר לשניהם, ורק אחד קונה לו, הרי זה ספק איזה עירוב קנה לו.

ולדעת הברייתא, בכל הספיקות הללו, נעשו שני העירובים כחמר גמל, כלומר ילך רק במקום שניתן ללכת בו גם על סמך העירוב הזה, וגם על סמך העירוב הזה.

כגון אם עירוב אחד מונח בסוף אלף אמות למזרח, ועירוב אחד מונח בסוף אלף אמות למערב, ילך רק באותן אלפיים שבין שני העירובים.

הדקל הנושא את אחיו [=דיקלא דסביל אחוה] הוא דקל מסוים, שהיה ידוע לו, שהיה דקל אחר נסמך עליו.

- ויש אומרים שאמר כך: תהא שביתתנו תחת הדקל המשחרר את אדוניו מהמס [=דיקלא דפריק מריה מכרגא], הוא דקל מסוים, שהיה ידוע לו, שהיה טוען פירות הרבה, והיו בעליו מוכרים אותם ופורעים מהם את מיסיהם.

ורב יוסף אמר לו, שאינו מכיר את המקום ההוא. אמר לו רבה, אף על פי שאינך מכיר אותו, סמוך עלי, ומסור לי שביתתך, שכן שנינו בברייתא משמו של רבי יוסי [כמבואר לעיל].

ואמנם הברייתא לא נשנית משמו של רבי יוסי, אולם רבה רצה שרב יוסף יקבל את דבריו, ולכן אמר את הדין בשמו של רבי יוסי, שאמרו עליו נימקו עימו, וניתן לסמוך עליו.

הקונה שביתה במקומו

במשנתנו מבואר, שמי שמהלך בדרך, ואינו מכיר מקום לפניו, לציינו לקנות בו שביתה, יאמר שביתתי במקומי, ויקנה לו שביתה במקומו להלך משם אלפיים אמה לכל רוח.

ולפירוש ר"י, גם בלא אמירה קנה שביתה במקומו, ולא נקטו במשנה אמירה, אלא מחמת שאר הדינים המבוארים בה, כגון שביתתי במקום פלוני.

תחום שבת אלפיים אמה

נאמר, "וְיָאָזְרֵנוּ ה' יְתֵן לָכֶם הַשְּׂבִיתָ עַל כֵּן הוּא יִתֵּן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָכֶם יוֹמִים שְׁבֹנוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל יָצָא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (שמות ט"ז כ"ט). ואמרו חכמים, שיש ללמוד שיעורי תחומין מהכתוב

אלפיים אמה לפניו, יכול הוא לומר, ששם תהא שביתתו. וכך יוכל להלך בדרך בשבת ארבעת אלפים אמה ממקומו, אלפיים עד מקום שביתתו, ואלפיים משם ולהלך.

וביאר רבא, שדין זה אמור, **רק אם בשעת אמירתו, יש לו שהות לרוץ ולהגיע קודם חשיכה עד אותו מקום**, שאז קנה שם שביתה, ואינו מחויב לרוץ עד שם.

אבל אם אין לו אפשרות להגיע עד לשם קודם חשיכה, אין מועילה לו האמירה לקנות שם שביתה.

ומה ששנינו, שמועילה האמירה אף אם החשיך היום, הכוונה שלא יוכל להגיע לביתו קודם חשיכה אפילו אם ירוץ לשם. או שהכוונה היא שבהליכה רגילה לא יוכל להגיע קודם חשיכה למקום שביתתו.

שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר

נתבאר, שהמהלך בדרך, והיודע לציין מקום מסוים לפניו, לקנות בו שביתה, יכול לומר ששם תהא שביתתו, וקנה שם שביתה, ללכת משם אלפיים אמה לכל רוח.

ומבואר בברייתא, שאם היו שנים מהלכים בדרך, ורק אחד מהם מכיר מקום מסוים לפניו, לציינו לקנות בו שביתה, וחבירו אינו מכיר מקום מסוים. זה שאינו מכיר, מוסר שביתתו למכיר, שאומר לו, שביתתי עמך, והמכיר אומר, תהא שביתתנו במקום פלוני.

ומעשה ברבה ורב יוסף שהיו מהלכים בדרך, ורבה הכיר מקום מסוים לפניו, לציינו לקנות בו שביתה, ואמר לרב יוסף, תהא שביתתנו באותו מקום.

- יש אומרים, שאמר כך: תהא שביתתנו תחת

הזה. לשון חוץ, שכן כל מקום שנאמר בו גבול, יש

ללמודו בגזרה שווה גם מהכתוב, "וימצא אתו גאל
הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את הרצח אין
לו דם" (במדבר ל"ה כ"ז), וכשם שבכתוב ההוא נאמר
לשון חוץ "מחוץ לגבול", כך בכתוב "אל יצא איש
ממקומו", כאילו נאמר בו לשון חוץ.

ד. ולמדנו וחץ מחוץ.

**ומאחר שהכתוב "אל יצא איש ממקומו" נחשב
כאילו כתוב בו "חוץ", למד הוא בגזרה שווה
מכתוב אחר שנאמר בו "חוץ", "וימדתם מחוץ לעיר
את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב אלפים באמה ואת
פאת ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה והעיר
בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים" (במדבר ל"ה ה').**

**ומעתה, כשם שבכתוב ההוא נאמר מידת אלפיים
אמה, "וימדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים
באמה כו", כך בכתוב "אל יצא איש ממקומו",
הכוונה לאלפיים אמה.**

ואף שמצינו כתוב נוסף שנאמר בו לשון "חוץ",
ובו נאמר שיעור של אלף אמה, "וימגרשי הערים אשר
תתנו ללזים מקיר העיר וחוץה אלף אמה סביב"
(במדבר ל"ה ד').

טוב יותר ללמוד בגזרה שווה מהכתוב, "וימדתם
מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה כו",
שנאמר בו לשון "מחוץ", שהוא דומה יותר לכתוב
הלמד ממנו, "מחוץ לגבול".

"ושב הכהן ... ונא הכהן"

זו היא שיבה זו היא ביאה

בעניין נגעי בתים, אחר הסגר ראשון, נאמר, "ושב
הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירת הבית.
וזהו הכהן וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע והשליכו
אתהו אל מחוץ לעיר אל מקום טמא. ואת הבית יקצע
מבית סביב וספכו את העפר אשר הקצו אל מחוץ לעיר אל

**"ישבו איש תחתיו" – אלו ארבע אמות שיש ליוצא
חוץ לתחום.**

**"אל יצא איש ממקומו" – אלו אלפים אמה של
תחום שבת, שיש לכל אדם לכל רוח ממקום
שביתו.**

**ובא רב חסדא וביאר, שעניין זה, שתחום שבת
אלפיים אמה, למד מהכתוב הזה, בגזרה שווה על
גבי גזרה שווה על גבי גזרה שווה על גבי גזרה
שוה, כפי שנבאר בעזה"י.**

א. למדנו מקום ממקום ומקום מניסה.

**בגזרה שווה ראשונה למדו, שיש להחשיב את
הכתוב הזה, כאילו נאמר בו לשון ניסה, שכן
נאמר כאן לשון מקום "אל יצא איש ממקומו" וכן
נאמר לענין ערי מקלט, "ויאשר לא צדה והאלקים אנה
לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה" (שמות כ"א י"ג)
וכשם שבכתוב ההוא נאמר לשון ניסה "אשר ינוס
שמה", כך בכתוב "אל יצא איש ממקומו", כאילו
נאמר בו לשון ניסה.**

ב. ולמדנו ניסה מניסה וניסה מגבול.

**בגזרה שווה שניה למדו, שיש להחשיב את הכתוב
"אל יצא איש ממקומו", כאילו נאמר בו גם לשון
גבול, שכן כל מקום שנאמר בו ניסה, יש ללמודו
בגזרה שווה גם מהכתוב, "ויאם יצא יצא הרצח את גבול
עיר מקלטו אשר ינוס שמה" (במדבר ל"ה כ"ז), וכשם
שבכתוב ההוא נאמר לשון גבול "גבול עיר מקלטו",
כך בכתוב "אל יצא איש ממקומו", כאילו נאמר בו
לשון גבול.**

ג. ולמדנו גבול מגבול ובבל מחוץ.

**בגזרה שווה שלישית למדו, שיש להחשיב את
הכתוב "אל יצא איש ממקומו", כאילו נאמר בו גם**

אֶלְפִים בָּאֵמָה וְאֵת פְּאֵת יָם אֶלְפִים בָּאֵמָה וְאֵת פְּאֵת צִפּוֹן אֶלְפִים בָּאֵמָה וְהָעִיר בְּתֵנּוֹד זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים" (במדבר ל"ה ה').

ומתוך כך שנאמר בכתוב פאות, משמע שהיקף המגרש שסביב העיר הוא היקף מרובע, ולא עיגול.

ולכן **מודדים לכל רוח אלפיים אמה, ומשם מותחים קו ישר באותה רוח, וכך מקיפים את העיר בריבוע.**

גבולות תחום שבת

לדעת חכמים, מאחר שמידת תחום שבת למדה ממגרש ערי הלויים, [כפי שנתבאר], מעתה יש ללמוד, שכשם שמגרש ערי הלויים יש לו פיאות, כך **תחום שבת יש לו פיאות, ונמצא, שבזווית המרחק ממקום שביתתו יותר מאלפיים אמה.**



ולדעת רבי חנינא בן אנטיגנוס, אמנם מידת תחום שבת למדה ממגרש ערי הלויים, אלא שלעניין הפיאות אינם שווים, כי נאמר בכתוב מיעוט, "זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים", לומר, למגרשי ערי הלויים אתה נותן פיאות, ואין אתה

מקום טמא. וְלָקְחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת וְהִבְיִאוּ אֶל פֶּתַח הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחַר יָקַח וְטָח אֶת הַבַּיִת".

ואחר הסגר שני נאמר, "**וּבֵא הַפֶּהֶן וְרָאָה וְהָגָה פֶּשֶׁה הִנֵּעַ בַּבַּיִת צָרְעָת מִמְאָרְתָּהּ הוּא בַּבַּיִת טָמֵא הוּא**".

ולמדו בגזרה שווה, שכשם שבביאה שאחר הסגר ראשון, [הקרויה בתורה שיבה], אם פשה הנגע בבית, אין מטמאים אותו מיד, ותחילה יש לחלוץ את האבנים שבהן הנגע, **ולהקצות** את המקום שסביבו, **ולטוח** אותו, ולהסגיר שבוע נוסף. כך **בביאה שאחר הסגר שני**, אין מטמאים את הבית, עד שיעשו תחילה את המעשים הללו, ולפיכך בין אם פשה הנגע בהסגר שני, שבראשון עמד, ולא נתצו את הבית ועתה ראו שפשה הנגע, ובין כשחזר הנגע בהסגר שני, שבראשון פשה הנגע, ונתצו את הבית, ועתה חזר הנגע, אין מטמאים את הבית אחר הסגר שני מיד, אלא תחילה יעשו את המעשים הללו, חליצה הקצעה וטיחה והסגר נוסף, ורק כשחזר הנגע אחר כך יש לטמא את הבית.

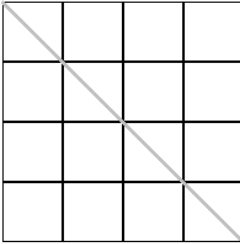
ואף על פי שאין המילים שוות, שכן, כאן נאמר "וְיָשֵׁב הַפֶּהֶן", וכאן נאמר "וּבֵא הַפֶּהֶן", **מכל מקום מאחר שמשמעות שתיהן שווה**, שהיא ביאת הכהן לבית, **יש ללמוד** מהן את הדין הזה **בגזרה שווה.**

ואמנם אם היה כתוב אחר, שבו המילים היו דומות יותר, היה עדיף ללמוד ממנו, ולא מהכתוב הזה, מכל מקום עתה שאין אפשרות אחרת, יש ללמוד בגזרה שווה ממילים שמשמעותן שווה, אף על פי שאינן שוות.

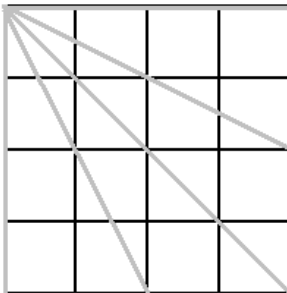
גבולות מגרשי ערי הלויים

בעניין מגרש ערי הלויים נאמר, "וּיְמַדְתֶּם מִחוּץ לְעִיר אֶת פְּאֵת קַדְמָה אֶלְפִים וְאֵת פְּאֵת נֶגֶב

הכתוב היא, שיהא השיעור אלכסון של ארבע אמות, שזה חמש אמות ושלוש חומשי אמה.



ורבינו שמואל מפרש, שיש חילוק בין מעביר בקו ישר בין רוחות העולם, לבין מעביר באלכסון, שאם מעביר או זורק ממזרח למערב או מצפון לדרום, חייב בארבע אמות ממש, ואם מעביר או זורק לאלכסונו של עולם, חייב רק כשיזרוק או יעביר ארבע אמות ואלכסונו, שאינו מתחייב עד שיוציא מתוך מקום של ארבע אמות על ארבע אמות.



עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה

נתבאר, שלדעת חנניה, מהכתוב "זה יהיה להם מגרשי הערים", יש ללמוד, שכל דיני המדידות של שבתת שבת, יהיו כמדידת מגרש ערי הלויים, שיש להם פיאות.

ומכאן למד רב פפא לענות לרבא שכן הדין גם לעניין עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה, שצריך שיהא בו רוחב של ארבעה טפחים

נותן פיאות לשובתי שבת.

ולכן לעניין תחום שבת, המדידה היא אלפיים אמה סביב סביב, ואף בזווית אינו מהלך אלא אלפיים אמה.



ולדברי חכמים, ה"זה יהיה להם מגרשי הערים", אינו מיעוט, אלא ריבוי, כמו ששנה חנניה כזה יהיו כל שובתי שבת.

המעביר ארבע אמות ברשות הרבים

נתבאר, שלדעת חנניה, מהכתוב "זה יהיה להם מגרשי הערים", יש ללמוד, שכל דיני המדידות של שבתת שבת, יהיו כמדידת מגרש ערי הלויים, שיש להם פיאות.

ומכאן למד רבי אחא בר יעקב, שהמעביר ארבע אמות ברשות הרבים, אינו חייב עד שיעביר ארבע אמות ואלכסונו.

- ופירש רש"י, שמאחר שלעניין העברה אין אפשרות לתת פיאות כמו לעניין מדידת תחומים שהיא בהיקף, על כרחך לעניין העברה כוונת

למי תקנו כל אחד מאופני עירובי תחומין

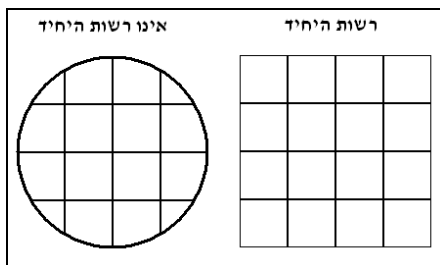
ואלכסונם כדי שיחשב רשות היחיד.

עד עתה למדנו שלושה אופנים, שבהם קונה אדם שביטה בדרך מחוץ לביתו, להלך ממקום השביטה אלפיים אמה של תחום שבת לכל רוח: (א) בפת. (ב) ברגליו. (ג) באמירה.

ולהלן נבאר בעזה"י, למי תקנו כל אחד מאופני עירוב אלו.

ומתחילה נקדים ונאמר, שלעניינו, העשיר הוא זה שיושב בביתו ומן הסתם יש בידו מזון שתי סעודות, והעני הוא זה שמהלך בדרך ופעמים אין בידו מזון שתי סעודות.

- מתוך פירוש רש"י משמע, שהכוונה לכך שיהא העמוד ריבוע של ארבעה על ארבעה, שכך יש בו אלכסון של ארבעה, אבל אם היה עגול שרחבו ארבעה, מאחר שאין בו אלכסון של ארבעה, אינו רשות היחיד.

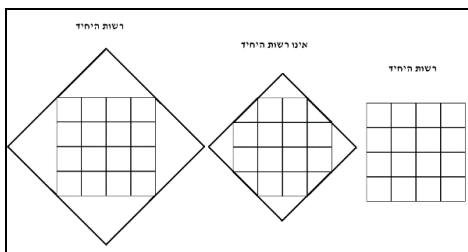


למי תיקנו עירוב בפת

האופן הראשון שניתן לקנות על ידו שביטה בדרך, הוא שישלח מזון שתי סעודות למקום שבו רוצה לקנות שביטה.

- ומתוך פירוש רבינו שמואל מבואר, שלעולם אינו רשות היחיד, עד שיהא בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים לרוחות העולם.

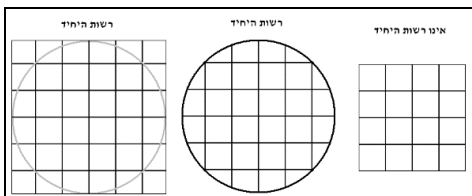
והנה מאחר שהאופן הזה הוא על ידי הנחת מזון שתי סעודות, ברור הוא שרק עשיר, שיש בידו מזון שתי סעודות, יכול לקנות שביטה על ידו, שכן העני שאין בידו מזון שתי סעודות, אינו יכול לשלוח מה שאין בידו כדי להניח את העירוב.



ומכל מקום, לדברי הכל, גם העשיר שיש בידו פת לשלוח לערב על ידה, יכול לקנות שביטה על ידה, גם כשהוא יכול לערב ברגליו.

- ומתוך פירוש רבינו תם משמע, שלעולם אינו רשות היחיד, אלא אם כן יש בו אלכסון של ארבעה טפחים על אלכסון של ארבעה טפחים, באופן שהמרחק בין פאה לפאה יהא אלכסון של ארבעה טפחים.

לדעת האומרים שעיקר תקנת העירוב היא בפת, [ושאר אופנים נתקנו למי שאינו יכול לערב בפת], דין פשוט הוא, שהעשיר מערב בפת גם כשהוא יכול לערב באופן אחר, שכן זו היא עיקר תקנת העירוב.



ולדעת האומרים שעיקר תקנת העירוב היא ברגל, [כאופן המבואר להלן באות ב'], מכל מקום גם הם

למי תיקנו עירוב באמירה

האופן השלישי שניתן לקנות על ידו שבייתה בדרך, הוא כשמכיר מקום מסוים מרוחק ממנו, ואומר שבייתתי באותו מקום.

והכל מודים, שלדעת רבי מאיר, תקנה זו של עירוב באמירה, תקנו חכמים רק לעני ההולך בדרך, אבל עשיר היושב בביתו, אינו קונה שבייתה באמירה, כשיושב בביתו, ואומר תהא שבייתתי במקום פלוני.

ובדעת רבי יהודה נחלקו אמוראים. לדברי רב נחמן, גם דעת רבי יהודה כדעת רבי מאיר, שרק העני ההולך בדרך קונה שבייתה באמירה, אבל עשיר היושב בביתו אינו קונה שבייתה באמירה.

ולדברי רב חסדא, דעת רבי יהודה, שגם עני ההולך בדרך וגם עשיר היושב בביתו, קונים שבייתה באמירה, שאומרים תהא שבייתתי במקום פלוני.

למי תיקנו כל אחד מאופני עירובי תחומין

אמירה	רגל	פת	
לדברי הכל	לדברי הכל	x	עני שאין לו פת
רק לרבי יהודה אליבא דרב חסדא	לדברי הכל חוץ מרבי מאיר אליבא דרב נחמן	לדברי הכל	עשיר שיש לו פת

ברייתא כדברי רב נחמן

נתבאר, שלדברי רב נחמן, דעת רבי מאיר, שעיקר עירוב בפת, ולכן עשיר שיש לו פת מערב בפת בלבד ולא ברגל או באמירה, ורק עני שאין לו פת יכול לערב ברגל או באמירה. ולדעת רבי יהודה, עיקר עירוב ברגל, ולכן עשיר מערב בפת וברגל, אבל באמירה אינו מערב.

מודים, שכשתקנו חכמים לערב בפת, זו היתה תקנתם, להקל על העשיר, שלא יהא מחויב לצאת ברגליו לערב כעיקר התקנה, אלא יוכל לערב גם בפת.

למי תיקנו עירוב ברגל

האופן השני שניתן לקנות על ידו שבייתה בדרך, הוא שיצא ברגליו לאותו מקום, ויאמר שבייתתי במקומי, וכך יקנה שם שבייתה.

והכל מודים, שלדעת רבי יהודה, עיקר תקנת העירוב היא באופן הזה, כלומר שיצא ברגל למקום שרוצה לקנות בו שבייתה, וכך יקנה שם שבייתה.

ואם כן, דין פשוט הוא, שלדעת רבי יהודה, באופן הזה הכל קונים שבייתה, הן עשיר היוצא מביתו, ואף שיש לו שם תחת ידו מזון שתי סעודות, אינו צריך לטלו עמו, ויוצא לערב ברגליו בלא פת. והן עני ההולך בדרך, שאין עמו מזונות.

ובדעת רבי מאיר נחלקו אמוראים. לדברי רב חסדא, גם דעת רבי מאיר כדעת רבי יהודה, שעיקר תקנת העירוב היא באופן הזה, כלומר, שיצא ברגל למקום שרוצה לקנות בו שבייתה.

ואם כן, דין פשוט הוא, שגם לדעת רבי מאיר באופן הזה הכל קונים שבייתה, הן עשיר והן עני.

ולדברי רב נחמן, דעת רבי מאיר, שעיקר תקנת העירוב היא בפת, ורק עבור העני המהלך בדרך בלא פת, אמרו חכמים שיוכל לקנות שבייתה במקומו גם בלא פת. אבל עשיר שיש לו פת, לא יוכל לערב בלא פת, ואם רוצה לקנות שבייתה בדרך, עליו להוליך עמו פת.

וכדברי רב נחמן מבואר בברייתא המובאת בסוגינתו: עירוב בני העיר, וקודם שהגיע לשם אמרו לו אל תלך, כי עת חמה היא או עת צינה, אין כאן עירוב, וכולם כבני עירם, ואפילו השליח.

ומכאן יש ללמוד, שגם לדעת רבי יהודה, כל שהוא עשיר, כלומר שאינו מהלך בדרך, וכוונתו לישב בביתו, אינו יכול לערב באמירה, שבסוף התחום תהא שבידתו. וכל שלא הניח שם פת, או הגיע לשם ברגל, לא קנה שבידתו.

וזה כפי שהעמיד רב נחמן את דברי רבי יהודה.

מסקנת הסוגיה אם עשיר

מערב ברגליו או באמירה

כשרב חייא בר רב אשי שנה לבנו של רב, את המשנה בה מבואר, שלדעת רבי יהודה עני ועשיר שווים, שמערבים ברגל, אמר לו רב, שבסיום דבריו יאמר, **שההלכה כרבי יהודה**.

וכדברי רב נחמן, שעשיר דינו כעני לעניין זה שיוצא לערב ברגל, אבל באמירה, רק העני מערב.

ומעשה ברבה בר רב חנן שהיה רגיל לבוא בכל שבת מארטיבנא לפומבדיתא על ידי שהיה אומר כשהוא בביתו, תהא שבידתו בצינתא, הוא מקום מסוים שהיה בסוף תחומו.

דף נב

אמר לו אביי, אף שהלכה כרבי יהודה, שגם עשיר דינו כעני, מכל מקום אין זה אלא כדברי רב נחמן, כלומר לעניין עירוב ברגל, אבל לעניין עירוב באמירה, אין העשיר מערב כעני.

ואמר לו רבה בר רב חנן, הדרי בי [=חוזרני בי].

אחד עני ואחד עשיר מערבין בפת, [שזו עיקר תקנת העירוב]. ולא יצא עשיר לסוף התחום, ויאמר שבידתו במקומי, לפי שלא אמרו מערבין ברגל, אלא למי שבא בדרך וחשכה, דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר, אחד עני ואחד עשיר מערבין ברגל. ויצא עשיר חוץ לסוף התחום [אם ירצה], ויאמר תהא שבידתו במקומי, וזה הוא עיקרו של עירוב, ודוקא באופן הזה, אבל באמירה, אין העשיר מערב, אלא רק עני. והתירו חכמים לבעל הבית לשלח עירובו ביד עבדו ביד בנו ביד שלוחו בשביל להקל עליו שיוכל לערב גם בפת.

אמר רבי יהודה, מעשה באנשי בית ממל, ובאנשי בית גוריון, בארומא [מקום], שהיו מחלקים גרוגרות [=תאנים יבשים] וצימוקים [=ענבים יבשים] שנתיישבו ונצטמקו] לעניים בשני בצורת, ובאים עניי כפר שיחין ועניי כפר חנניה הסמוכין לארומא בתוך ארבעת אלפים, ומחשיכים על התחום, לקנות שבידתו שם שיוכלו ללכת ממקומם לארומא. ולמחרת משכימים ובאים, הרי שעיקר עירוב ברגל, ולכן עירבו אותם בני אדם ברגל אף שלא היו בדרך, שהרי יצאו מביתם, ולא הוצרכו לערב בפת.

מי שיצא להניח עירוב והחזירו חבירו

לפי מה שביארו את המשנה בדף נ"ב, לדעת רבי יהודה, אם רצו בני העיר להניח עירובי תחומין בסוף תחום העיר, כדי שיוכלו ללכת מאותה רוח ארבעת אלפים אמה, ושלחו את אחד מבני העיר להניח את עירובם באותו מקום, לעולם אין עירובם עירוב, עד שיהא עירובם מונח שם בפועל.

ואפילו החל השליח לצאת לדרכו להניח שם את

ארבע אמות של שביטה

מי שקנה שביטה ברגליו, לדברי הכל יש לו ארבע אמות הנחשבות כמקומו, וחוץ מהן יש לו עוד אלפיים אמה לכל רוח.

ונסתפק רמי בר חמא, האם גם זה שקונה שביטה בפת דינו כן, ויש לו במקום הפת ארבע אמות הנחשבות כמקומו, וחוץ מהן יש לו אלפיים אמה לכל רוח, או שזה יש לו רק אלפיים אמה ותו לא.

ורבא רצה להביא ראיה ממשנתנו, שגם זה שקונה שביטה בפת, יש לו ארבע אמות. שכן מבואר במשנתנו, שהנחת הפת עדיפה לעשיר יותר מקניית שביטה ברגל, ואם מפסיד הוא ארבע אמות, אינה עדיפה לו.

ורמי בר חמא דחה ראיה זו, כי יתכן שאף שמפסיד הוא ארבע אמות, עדיף לו לערב בפת על ידי שליח, ולא לטרוח לצאת ולערב בעצמו.

מי שיצא לדרך לעיר אחרת שמערבים בה

כבר נתבאר בדף נ"א, שכשבני העיר שלחו את עירובם ביד אחד מהם, אין עירובם עירוב, עד שיניח להם את הפת בפועל באותו מקום. אבל כשלא הניח את הפת בסוף התחום, אף על פי שיצא לדרך כדי להניח את הפת, מאחר שחזר קודם הנחתו, אין כאן עירוב, לא לו ולא להם.

וכל זה כששלחו לשם אחד מהם, שכוונתו להיות בכניסת השבת בעירם, שבכך שיצא לדרך להניח את העירוב, אינו נחשב כעני ההולך בדרך, אלא כעשיר היושב בביתו ויוצא לערב.

אבל **כשאותו שליח לא היתה כוונתו ביציאתו רק להניח את העירוב לבני העיר בסוף התחום, אלא**

היה לו בית בעיר האחרת הרחוקה משם ארבעת אלפים אמה, ונתכוון לשבות שם בכניסת השבת, ולבני עירו בלבד היה שליח להניח את העירוב באמצע הדרך שבין שתי העיירות.

זה אין דינו כדין שאר בני עירו, כי הם שלא היו בדרך, הרי הם כעשירים היושבים בביתם, ואינם יכולים לערב באמירה. אבל הוא שיצא לדרך ממש, הרי הוא עני, ויכול לערב באמירה.

ולפיכך, כשרואה שלא יוכל להגיע למחוז חפצו בעיר האחרת, יכול לומר שתהא שביטתו [במקום מסויים] באמצע הדרך שבין שתי העיירות, ויסמוך על העירוב ללכת מחר לאותה העיר.

ונחלקו חכמים, מה הדין אם לא אמר בפירוש שרוצה לקנות שביטה באמירה באמצע הדרך.

א. דעת רבי יהודה ורבי יוסי ברבי יהודה.

אף כשלא אמר בפירוש שרוצה לקנות שביטה בסוף התחום, מאחר שיש לו בית גמור בעיר הרחוקה, ודאי עדיין דעתו ללכת לשם, והרי הוא כמי שאמר בפירוש, שתהא שביטתו באמצע הדרך.

ויש חילוק בין דעת רבי יהודה לדעת רבי יוסי ברבי יהודה.

- לדברי רבה, דעת רבי יהודה, שדין זה אמור רק אם התקיימו שני תנאים: (א) החזיק בדרך. (ב) החזירו אותו אחרים.

אבל אם לא החזיק בדרך ממש, אלא עמד לצאת בלבד, וקודם שיצא לדרך החזירוהו אחרים. או שהחזיק בדרך ממש, אבל חזר מעצמו. בשני האופנים הללו, יתכן שנמלך מההליכה, והרי הוא כבני עירו, ואין מועיל לו עירוב באמירה.

ורבי יוסי ברבי יהודה חולק ואומר, שאפילו אם

להסתפק אם באמת כוונתו ללכת לאותה עיר, או מאחר שהחזירוהו מהדרך, חזר מכך, ודעתו עתה לשבות בעיר שיצא ממנה.

ומאחר שיש להסתפק היכן נתכוון לשבות, אם בעיר שיצא ממנה, או בסוף התחום, הרי זה חמר גמל, שלא ילך אלא במקום שתי השביתות, כלומר באלפיים שבין העיר לצד העירוב.

ואף שכבר למדנו, שלדעת רבי מאיר, כל מקום שיש ספק אם קנה לו עירובו הרי זה חמר גמל, הוצרך רבי מאיר לומר את דעתו כאן, ללמד, שמאחר שלא פירש שקונה שביתה בסוף התחום, הרי זה נחשב ספק אם כוונתו לכך.

ג. מסקנת הסוגיה.

מבואר בסוגיה, שההלכה כדעת האומרים, שרק על ידי קיום שני דברים קונה שביתה בסוף התחום בלא אמירה מפורשת. והם (א) שהחזיק בדרך (ב) והחזירו אחר [לדברי רבה זו דעת רבי יוסי ברבי יהודה, ולדברי רב יוסף זו דעת רבי יהודה].

שכן מצינו בברייתא. וכן עשה רב נתן בר אושעיא, כשבא לפניו רב יהודה בר אשתתא להביא לו כלכלה של פירות, המתין לו עד שהחל לרדת במדרגות לצאת לביתו, שבכך החזיק בדרך, ואז החזירו, כדי שיחשב כמי שהחזירוהו אחרים, וכך היה יכול לקנות שביתה בסוף התחום.

ביאור הסוגיה כפירוש שני של רש"י

עד כאן ביאור הסוגיה כפי הפירוש ששמע רש"י מרבתי. שלדברי הכל, זה שהחזיק בדרך נחשב עני, וכל המחלוקת היא אם נתכוון לקנות שביתה בסוף התחום ולכן קונה אף בלא אמירה מפורשת, או לא.

ולדעת רבי יהודה ורבי יוסי ברבי יהודה קונה אף בלא אמירה מפורשת, ומחלוקתם היא באיזה אופן מסתבר

לא החזיק בדרך, אם עמד לצאת לדרך, והחזירו אותו אחרים, [ולא חזר מעצמו], הרי הוא כמי שיצא לדרך, וקונה שביתה בסוף התחום באמירה.

- ולדברי רב יוסף, דעת רבי יהודה, שדי בכך שהחזיק בדרך, כדי שיקנה שביתה באמירה, ואפילו אם לאחר שהחזיק בדרך, חזר מעצמו, ולא מחמת אחרים שאמרו לו עת צינה או עת חמה, לא ביטל כוונתו בחזרתו, ועדיין הוא נחשב כמי שיצא לדרך לעירו, ומועילה לו האמירה, לקנות שביתה בסוף התחום.

ודעת רבי יוסי ברבי יהודה, שדין זה אמור רק כשנתקיימו שני התנאים: (א) החזיק בדרך. (ב) החזירו אותו אחרים.

אבל אם לא החזיק בדרך ממש, אלא עמד לצאת בלבד, וקודם שיצא לדרך החזירוהו אחרים. או שהחזיק בדרך ממש, אבל חזר מעצמו. בשני האופנים הללו, יתכן שנמלך מההליכה, והרי הוא כבני עירו, ואין מועיל לו עירוב באמירה.

האופן שקונה שביתה בלא אמירה		
רבי יהודה	רבה	כשנתקיימו שני דברים: א. החזיק בדרך. ב. שחזר על ידי אחרים.
	רב יוסף	כשנתקיים דבר אחד: חזר על ידי אחרים. [ואפילו לא החזיק בדרך]
רבי יוסי ברבי יהודה	רבה	כשנתקיים דבר אחד: שהחזיק בדרך. [ואפילו חזר על ידי עצמו]
	רב יוסף	כשנתקיימו שני דברים: א. החזיק בדרך. ב. שחזר על ידי אחרים.

ב. דעת רבי מאיר.

אמנם אם היה אומר בפירוש, שרוצה לקנות שביתה בסוף התחום, מאחר שהחזיק בדרך, הרי זה עני, והיה קונה שביתה בסוף התחום באמירה.

אלא מאחר שהיה בידו לומר, ולא אמר, יש

שקונה שביתה בסוף התחום.

ומתחילה אמרו שכן היה במעשה של רב נתן בר אושעיא שקנה רב יהודה בר אישתתא שביתה בלא אמירה. ודחו זאת ואמרו שהיה הדבר באמירה וכדעת רבי יהודה.

ג. דעת רבי מאיר.

אפילו החזיק בדרך והחזירו חבירו ואמר בפירוש שיקנה שביתה בסוף התחום לא קנה שביתה שם.

והסיבה לכך, כי לדעת רבי מאיר החזקה בדרך אינה מועילה להחשיבו כעני ההולך בדרך שקונה שביתה באמירה, ורק ההולך בדרך ממש נחשב עני.

ומכל מקום, מאחר שאמר שיקנה שביתה בסוף התחום, הפסיד את תחום ביתו לצד השני, כי סילק עצמו מהליכה לשם, ונמצא שאין לו אלא אלפיים שבין ביתו לבין סוף התחום בצד שאמר, והרי זה חמר גמל.

היוצא חוץ לתחום אינו רשאי לחזור

כבר נתבאר בתחילת הפרק, שהיוצא חוץ לתחום, אינו רשאי לחזור לתחומו, ויש לו רק ארבע אמותיו.

א. דעת תנא קמא.

כן הדין אפילו כשיצא אמה אחת חוץ לתחומו. ולאו דווקא אמה שלימה, אלא כל שהו, כלומר שנכנס לאמה הראשונה שחוץ לתחום.

- **ללשון ראשון** אמר רבי חנינא, שבכלל זה אפילו כשהוציא רגל אחת חוץ לתחום, וזהו שנאמר, "אם תָּשִׁיב מִשְׁפַּת רַגְלְךָ" (ישעיה נ"ח י"ג), אפילו רגל אחת.

- **וללשון שני** אמר רבי חנינא, שאין בכלל זה אלא כשהוציא שתי רגליו, שנאמר, "אם תָּשִׁיב מִשְׁפַּת רַגְלְךָ" (ישעיה נ"ח י"ג), שהקרי הוא "רגלך" כלומר

שזו כוונתו, האם רק כשהחזיק בדרך והחזירו חבירו, או אף בלא שהחזיק בדרך, או אף כשחזר מעצמו.

ורק באופנים הללו חולק רבי מאיר, כי לדעתו בכולם יש להסתפק מה כוונתו, אבל כשאמר בפירוש שקונה שביתה בסוף התחום, מודה רבי מאיר שקנה, כי ודאי שהוא נחשב עני.

ורש"י הקשה על הפירוש הזה מספר קושיות, ולכן פירש את הסוגיה באופן אחר.

א. דעת רבי יהודה.

לדברי הכל גם רבי יהודה מודה, שאין היוצא קונה שביתה בסוף התחום בלא אמירה מפורשת. ורק אם יאמר בפירוש, שמתכוון לקנות שביתה בסוף התחום, אז מאחר שהחזיק בדרך ונחשב כעני, מועילה לו האמירה לקנות לו שביתה, אף על פי שהחזירוהו מהדרך.

ואם כן, לדעת רבי יהודה, כדי שיקנה היוצא שביתה בסוף התחום באמירה, צריך שיתקיימו שני דברים: (א) החזיק בדרך [ואפילו החזירוהו אחר כך]. (ב) שיאמר בפירוש שקונה שביתה בסוף התחום.

וכדעה זו משמע בברייתא, וכן נראה מסקנת הסוגיה.

ב. דעת רבי יוסי ברבי יהודה.

לדברי רבה, די בכך שנתכוון לצאת לדרך להיחשב כעני. ולפיכך, אם נתכוון לצאת לדרך, וקודם שיצא לדרך החזירו חבירו, מועילה לו האמירה שיקנה שביתה בסוף התחום.

ונמצא שרבי יוסי ברבי יהודה חולק על הדבר הראשון שהצריך רבי יהודה, כלומר על כך שצריך להחזיק בדרך.

ולדברי רבי יוסף, אם החזיק בדרך, [והחזירו חבירו], קונה שביתה בסוף התחום גם אם לא אמר זאת בפירוש, כי ודאי מן הסתם זו כוונתו.

ונמצא שרבי יוסי ברבי יהודה חולק על הדבר השני שהצריך רבי יהודה, כלומר על כך שצריך לומר בפירוש,

אמותיו ואלפיים שסביבותיהן.

ורבי שמעון אומר, שעל זה שלא פשע לצאת חוץ לתחום, אלא היה בדרך ושבת במקומו, הקלו ואמרו, שמאחר שמודדי התחומין אינם מודקדים להציב את הסימן בסוף התחום ממש, אלא חמש עשרה אמה קודם לכן. לפיכך, לזה, נחשב את אותן חמש עשרה אמה כפי האמת, שהן בתוך התחום, ולפיכך כל ששבת בתוך אותן חמש עשרה אמה שחוץ לסימן התחום, הרי הוא כמי ששבת בתוך התחום, ומהלך את כל העיר ותחומה.

- יש מפרשים שהסיבה לכך שכונסים להציב את סימני התחום חמש עשרה אמה בתוך אלפיים, מפני הטועים, שלא הכירו את הסימן, ויוצאים חוצה לו בלא לשים לב.

- ויש מפרשים שהסיבה לכך, כי כשמודדים אלפיים אמה של התחום, מודדים בחבל של חמישים אמה, שאוחזים אותו שני בני אדם משני קצותיו, ומודדים ארבעים פעם, חמישים אמה אחר חמישים אמה. ובכל אחיזה מתמעט מהתחום מידת אחיזת שתי הידים, וכל אחיזה היא טפח וחצי אצבע, סך הכל שמונים טפחים וארבעים אצבעות, שהם חמש עשרה אמות.

- ובסוף המסכת פירש רש"י, שהסיבה לכך שמקצרים את התחום, ולא מדקדקים למדוד אלפיים אמה שלימות, שמא יטעו וימדדו יותר מאלפיים.

סליק פרק מי שהוציא אוהו

שתי רגליו. אבל אם הוציא רגל אחת, רשאי להיכנס, ואינו נחשב כמי שיצא חוץ לתחום. וזה כדעת אחרים, האומרים, שיש ללכת אחר רובו, ומאחר שרובו בפנים, הרי הוא כמי שלא יצא.

ב. דעת רבי אליעזר.

אפילו אם יצא עד שתי אמות, יכול לחזור לתחומו. שכן זה שיצא חוץ לתחום, יש לו ארבע אמות סביבו, שהן שתי אמות לכל רוח, ומאחר שאותן שתי אמות שיש לו לצד תחומו מובלעות בתוך תחומו, הרי זה כאילו לא יצא.

אבל אם יצא שתי אמות שלימות שוב לא יכנס.

ואפשר שכשהוציא רגל אחת חוץ לשתי אמות, הדבר תלוי במחלוקת לשונות רבי חנינא כמבואר לעיל.

וכל זה לעניין לחזור לתוך תחום שיצא ממנו, אבל מי ששבת בדרך, שיש לו ארבע אמות ועוד אלפיים אמה לכל רוח, והגיעו אותן אלפיים אמה עד אמה אחת סמוך לעיר, לא יוכל להיכנס לעיר, כי אפילו היו אותן אלפיים כלות בתוך העיר, אין לו את כל העיר אלא עד היכן שמדד אלפיים אמה, ולפיכך אפילו יצא מאלפים שלו, שיש לו עתה ארבע אמות המובלעות בעיר, אינן מועילות לו להתירו לו את כל העיר.

המחשיך חוץ לתחום

נתבאר, שהיוצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת, נידון כמי שהוא חוץ לתחומו, ולכן יש לו רק ארבע אמות.

ולדעת תנא קמא, גם זה שהיה בדרך, ובשעת כניסת שבת היה אמה אחת חוץ לתחום העיר, אינו נידון כמי ששבת בעיר, שיש לו את כל תחום העיר, אלא כמי ששבת במקומו, שיש לו ארבע

פרק חמישי כיצד מעברין

ומדוע נקראת בשם זה.

דף נג

מאברין או מעברין

יש אומרים, שמערה זו עשויה כבית ועלייה על גביו, ומהטעם הזה קרויה מערת המכפלה, שהיא כפולה בתקריות, מערה תחת מערה.

ויש אומרים, שמערה זו עשויה שני בתים זה לפנים מזה, כלומר יש בה חדר חיצון וחדר פנימי ושניהם באותו מפלס, ומטעם זה לא היתה נקראת מערת המכפלה, שאין כאן כפילות במערה, שכן בית שיש בו שני חדרים אינו נקרא בית כפול. והסיבה שנקראת מערת המכפלה, כי היא כפולה בזוגות, שכל הקבורים בה, קבורים איש ואשתו זוג זוג, כמו שאמר יעקב כשצוה שיקברו אותו במעשה זו, "שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אֲבִרְהָם וְאֶת שָׁרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת יִצְחָק וְאֶת רֵבֶקָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרָתִי אֶת לָאָה" (בראשית מ"ט ל"א).

כבר נתבאר בפרק הקודם, שמי ששבת בעיר לא הניח בה את עירובו, הרי זה מהלך בשבת את כולה, ועוד אלפיים אמה שחוצה לה לכל רוח.

ובדף נ"ה יתבאר בעזה"י, שלעניין זה אין מודדים את העיר בכל מקום מסוף ישובה ממש, אלא פעמים מוסיפים על העיר מעט, להיחשב כחלק מן העיר, ורק משם והלאה מודדים אלפיים אמה של תחום שבת.

ונחלקו רב ושמואל, כיצד נקרא אותו חלק שמוסיפים על העיר.

[בראשית ל"ה כ"ז] וְנָבֵא יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו מִמָּרָא קְרִית הָאַרְבַּע הוּא חֲבֻרוֹן אֲשֶׁר גָּר שָׁם אֲבִרְהָם וְיִצְחָק.

יש אומרים, שאותו חלק נקרא "אברה של עיר", מלשון אבר, כי חלק זה הוא כאבר שמוסיפים על העיר, וכך יש לשנות במשנתנו, "כיצד מאברין את הערים".

קרית הארבע

לדברי רבי יצחק קרית הארבע קרויה כן, על שם שנקברו בה ארבעה זוגות: (א) אדם וחווה. (ב) אברהם ושרה. (ג) יצחק ורבקה. (ד) יעקב ולאה.

ויש אומרים שאותו חלק נקרא "עיבורה של עיר", מלשון אשה מעוברת, כי חלק זה נוסף על העיר, כעובר הנוסף על המעוברת, וכך יש לשנות במשנתנו, "כיצד מעברין את הערים".

[בראשית י"ד א'] וַיְהִי בִימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ שֹׁנַעַר אֲרִיזָה מֶלֶךְ אֶלְסָר כְּדָרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וַתְּדַעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם.

[בראשית כ"ג ט'] וַיִּתֵּן לִי אֶת מְעַרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לוֹ אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מְלֵא וַתִּנָּחַ לִי בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזֹת קֶבֶר.

אמרפל מלך שנער

אמרפל מלך שנער הוא נמרוד בן חם ונחלקו רב ושמואל מה שמו ומה כינויו.

מערת המכפלה

רב ושמואל נחלקו כיצד עשויה מערת המכפלה, **יש אומרים ששמו נמרוד, ונקרא בשם אמרפל על**

תלמידי רבי אושעיא

אמר רבי יוחנן, **שנים עשר תלמידים היו לו לרבי אושעיא בריבי, ושמונה עשר ימים גידלתי ביניהן, ולמדתי לב כל אחד ואחד**, כמה היה מחודד, כלומר, בכלם הכרתי מה חריפות יש מזה לזה, **וכן למדתי חכמת כל אחד ואחד**, כמה זה חכם מזה, וכמה למד יותר ממנו.

שאמר והפיל לאברהם אבינו בתוך כבשן האש.

יש אומרים ששמו אמרפל, ונקרא בשם נמרוד על שהמריד את כל העולם כולו עליו במלכותו.

[שמות א' ח'] וַיִּקַּם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף.

הצטופות ללמוד תורה

אמר רבי יוחנן, כשהיינו לומדים תורה **אצל רבי אושעיא, היינו יושבים ארבעה ארבעה באמה.**

אמר רבי, כשהיינו לומדים תורה **אצל רבי אלעזר בן שמוע, היינו יושבים ששה ששה באמה**, שהיינו מתקרבים לשמוע מפיו, ודוחקים זה את זה.

ויקם מלך חדש על מצרים

רב ושמואל נחלקו בביאור הכתוב הזה.

יש אומרים, שאותו מלך שקם אז על מצרים, היה מלך **חדש ממש**, ואין זה פרעה שהיה בימי יוסף, וזהו שנאמר עליו שלא ידע את יוסף.

יש אומרים, שמתוך כך שלא נאמר בכתוב שמת המלך הקודם ואחר מלך זה, על כרחך מלך זה הוא אותו פרעה שהיה בימי יוסף. והסיבה שנקרא מלך חדש, כי נתחדשו גזרותיו, וכשנאמר עליו שלא ידע את יוסף, הכוונה לכך שעשה עצמו כמי שלא ידע את יוסף כלל.

גדולת רבי אושעיא

אמר רבי יוחנן, רבי אושעיא בריבי בדורו, **כרבי מאיר בדורו**, מה רבי מאיר בדורו, לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, שהיה אומר על טמא טהור ומראה פנים [כפי שנתבאר בדף י"ג], אף רבי אושעיא, לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו.

דברים שלמד רבי יוחנן מרבי אושעיא

אמר רבי יוחנן, שמונה עשר ימים גידלתי אצל רבי אושעיא בריבי, ולא למדתי ממנו אלא **דבר אחד במשנתו**, "כיצד מאברין את הערים", **באלף.**

רידת הדורות ברוחב הלב להבנת התורה

אמר רבי יוחנן, לבם של ראשונים **כפתחו של אולם**, שהיה רחב עשרים אמה, ושל אחרונים **כפתחו של היכל**, שהיה רחב עשר אמות, ואנו כמלא נקב מחט סידקית, היא מחט שתופרים בה סדקי בגדים, והנקב שלה הוא דק ביותר.

יש אומרים שראשונים הם רבי עקיבא ואחרונים רבי אלעזר בן שמוע.

יש אומרים שמרבי אושעיא עצמו למד רבי יוחנן רק דבר זה, אלא מתלמידיו של רבנן אושעיא למד הרבה, כמבואר להלן.

יש אומרים שגם מרבי אושעיא עצמו למד רבי יוחנן הרבה ברייתות וגמרות, אבל במשנתנו למד ממנו רק דבר אחד.

בכך שבני יהודה היו מדקדקים לחזור על לימודם באותו נוסח שקבלו מרבים, ועל ידי שהקפידו שלא לשנות מלשון רבם, היו נותנים סימנים לסדר השמועות.

כגון כששמועה ראשונה מתחילה במילה "מאימתי" ושמועה שניה מתחילה במילים "זה הכלל" ושמועה שלישית מתחילה במילים "לולב הגזול", היו נותנים סימן לשלוש השמועות מז"ל.

וכך עושים סימנים לכל תלמודם, ומתקיים בידם. ובני גליל לא היו מדקדקים לחזור על לימודם באותו נוסח שקבלו מרבים, וכשהרב היה שונה "לולב הגזול פסול", כשהתלמידים היו חוזרים על תלמודם, חלקם היה שונה בלשון אחר, כגון "הגזול לולב הרי זה פסול".

ומאחר שלא היה נוסח קבוע לשמועות, לא יכלו לתת בהם סימנים לסייע לזכרון, ולא נתקיימה תורתם בידם.

ג. אלה למדו מרב אחד ואלה לא למדו מרב אחד.

דבר נוסף שהיה בו הבדל בין בני יהודה לבני גליל, שבני יהודה היו מקפידים שהתלמיד ילמד כל שמועותיו מרב אחד, ומאחר שהיה לומד הכל מרב אחד, היה לומד תמיד באותו לשון, ונתקיימה תורתו בידו.

ובני גליל לא היו מקפידים על כך, והיה כל תלמיד לומר ממספר מלמדים, מזה בלשון אחד, ומזה בלשון אחר, ואף על פי שמשניהם למד דין זהה, שינוי הלשון היה גורם לבלבול ולשכחה.

ד. אלה גלו מסכתא ואלה לא גלו מסכתא.

לדברי רבינא, ההבדל בין בני יהודה לבני גליל היה בכך, שבני יהודה גלו מסכתא, ובני גליל לא גלו מסכתא.

ויש אומרים שראשונים הם רבי אלעזר בן שמוע, ואחרונים רבי אושעיא בריבי.

ולכל הדעות, על עצמו אמר רבי יוחנן, **כמלא נקב מחט סידקית.**

ואבוי אמר על עצמו, ואנן **כי סיכתא בגודא לגמרא**, כלומר, כיתד שנועצים אותו בכותל בנקב צר, ונכנס בדוחק, כך אין יכולים אנו להבין מה שאנו שומעים, כי אם מעט ובקושי.

ורבא אמר על עצמו, ואנן **כי אצבעתא בקירא** [=שעה קשה] **לסברא**, שכשם שאין האצבע יכול ליכנס בתוכה, אלא מדבק מעט, כך קשה להכניס ללב את הבנת הדברים.

ורב אשי אמר על עצמו, אנן **כי אצבעתא בבירא לשכחה**, כלומר כשם שהאצבע נוח ליכנס בפי הבור, כך אנו מהירים לשכוח.

בני יהודה נתקיימה תורתם בידם

בני גליל לא נתקיימה תורתם בידם

מבואר בגמרא שבני יהודה נתקיימה תורתם בידם ובני גליל לא נתקיימה תורתם בידם. ונאמרו מספר ביאורים מדוע אלו הצליחו ואלו לא.

א. אלו הקפידו על לשונם ואלו לא הקפידו.

מתחילה אמרו, שלדברי רב יהודה אמר רב, ההבדל בין בני יהודה לבני גליל היה בכך, שבני יהודה הקפידו לדבר בלשון צח ולא בלשון מגונה, ובני גליל לא הקפידו על כך.

ודחו זאת, כי הסברה אומרת, שאין הדבר תלוי בהקפדה לדבר בלשון נקייה.

ב. אלו דייקו בלשון השמועה ואלו לא דייקו.

שוב אמרו, שההבדל בין בני יהודה לבני גליל היה

הריגת נוב עיר הכהנים. **שכן כששאלו העלה את שמואל אחר מותו על ידי בעלת אוב, אמר לו שמואל, "ויתן ה' גם את ישראל עמך ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי גם את מחנה ישראל יתן ה' ביד פלשתים"** (שמואל א' כ"ח י"ט), **וכוונתו לומר לו, שיהא למחר עמו במחיצתו.** ומאחר שביום מותו נכנס שאול למחיצת שמואל, ודאי נמחל כבר לו עוונו.

יש מפרשים שבני יהודה היו חוזרים ומלמדים לאחרים מה שלמדו מרבם, ובני גליל לא היו עושים כן.

ויש מפרשים שבני יהודה היו מפרשים שמועותיהם, ומדקדקים להבינם, עד שמתיישב על לבם, ובני גליל לא היו עושים כן.

דוד גלי מסכתא

דוד גלי מסכתא, כמו שאמרו במסכת ברכות, שהיה יגע בתורה.

וכן מבואר שם שהיה מורה הוראות, כמו שאמר, ידי מלוכלכות בדם ושפיר ושליא, ומתייעץ עם מפיבושת רבו אם יפה הורה.

וכן מבואר במסכת מועד קטן "אלה שמות הגברים אשר לך ישב בשבת תחמני ראש השלשי הוא אֶדְיָנוּ הַעֲצָנִי על שמנה מאות חלל בפעם אחת" (שמואל ב' כ"ג ח') זה דוד כשהיה יושב ועוסק בתורה כו'.

ומאחר שדוד גלי מסכתא, זכה לכך שיהיו שמועותיו מכוונות לאיסור ולהיתר, ונאמר בו, "וירא ד' ויראני וישמחו כי לך בך ד' חקתי" (תהילים קי"ט ע"ד), שישמחו בדברי תורתו.

שאל לא גלי מסכתא

שאל לא גלי מסכתא, ולכן נאמר בו "ושאל לך המלוכה על ישראל ויחם סביב בכל איביו במוצב ובגני עמון ובבאדום ובמלכי צובה ובפלשתים ובכל אשר יפנה ד' שיע" (שמואל א' י"ד מ"ז), כלומר **לא היה זוכה להורות כהלכה.**

הקב"ה מחל לשאל על עון נוב עיר הכהנים

לדברי רבי יוחנן, הקב"ה מחל לשאל על עון

גרסת המשנה לפי בני יהודה

אמר רבי אבא, אם היו שואלים את בני יהודה המדייקים בלשונם, היאך יש לשנות במשנתנו, "מאברין" או "מעברין", והיאך יש לשנות במסכת בכורות "עכוזו" או "אכוזו", היו יודעים לומר לו.

הלכו ושאלו בני יהודה.

וכך ענו בני יהודה, יש השונים "מאברין", ויש השונים "מעברין". יש השונים "אכוזו", ויש השונים "עכוזו".

מדקדוק לשון בני יהודה

אחד מבני יהודה בא והציע טלית למכירה. שאלו אותו, מהו גוון טליתך. וענה להם, כתרדין עלי אדמה [=ירקרקת, כצבע ירק הארץ].

קלקול לשון בני גליל

א. אמר למאן.

אחד מבני גליל היה מהלך ואומר, "אמר למאן, אמר למאן", כלומר למי יש אמר, שאני רוצה לקנותו.

והיה מדבר בשפה רפה, ולא פירש היטב את האות הראשונה, ולפיכך נסתפקו הכל אם הוא אומר

"אמר" [=שה] או "עמר" [=צמר] או "חמר" [=חמור או יין].

ותחת לומר "וגנבוה ממני", אמרה "וגנבוך מין", כלומר גנבו אותך הדיין.

ותחת לומר "וכדך הות" [=וכך היתה], אמרה "וכדך הות" [=ועכשיו היתה].

ומאחר שנשמעו דבריה כמדברת על קורה כשאמרה "כדך שדרו לך עילויה לא מטי כרעיד אארעא" היה נשמע שכונתה לומר, שהקורה היתה גדולה כל כך, שאם תולים אותך עליה לא היו רגליך נוגעות בארץ.

הרי שטויות הרבה, ועוד שהיתה מזכרת תלייה בדיין.

לשון חכמה של שפחת בית רבי

שפחת בית רבי, כשהיתה רוצה שילכו התלמידים לבתיהם, היתה אומרת זאת כך בלשון חכמה:

עלת נקפת בכד [=הכלי שדולים בו יין מן החבית למלא בכוסות, נוקש בחבית, כלומר כבר כלה היין] **ידאון נישריא לקיניהון** [=יילכו תלמידים לבתיהם, כלומר, יפסקו סעודתן, שאין עוד יין].

וכשהיתה רוצה שישבו שם עוד, היתה אומרת להם כך:

יעדי בתר חברתה מינה [=נסיר מגופת חבית האחרת ונמזוג עוד], **ותתקפי עלת בכד** [=ותהא צפה עלת בכד בריוח], **כאילפא דאזלא בימא** [=כאניה הצפה בים].

לשון חכמה של רבי יוסי בר אסיין

רבי יוסי בר אסיין היה מדבר בלשון חכמה, שלא בינו אחרים.

וכשהיה רוצה שיעשה לו תרדים בחרדל, היה

ולפיקך אמרו לו, גלילי שוטה, **חמר** [=חמור] **לרכוב** עליו, או **חמר** [=יין] **לשתות**, **עמר** [=צמר] **ללבוש**, או **אימר** [=שה] **לשחוט**.

ב. תאי דאוכליך חלבא.

אשה אחת מהגליל בקשה לומר לחברתה, "שלובתני" [=חברתי] "תאיי" [=בואי] "דאוכליך חלבא" [=והאכילך חלב].

ומתוך שלא פירשה את התיבות היטב, ולא הפרידה ביניהם כראוי, תחת לומר "שלובתני" אמר "שלוכתני". ותחת לומר "תאי דאוכליך חלבא", חברה את שתי המילים "תאי דאוכליך" וצירפה להן את החי"ת מהמילה "חלבא", ואמרה "תאכליךח", ומהמילה האחרונה "חלבא" אמרה בנפרד את הסוף "לבא", והיה נשמע כמו שאומרת "לביא", ובכך היה נשמע שאמרה "שלוכתני תאכילך לביא", כלומר המושלכת מכאן שתאכלך לביאה, ונמצא שנשמעו דבריה כקללה.

ג. מרי כירי.

אשה אחת מהגליל באה לפני הדיין לומר לו כך, "מרי" [=אדוני] "קירי" [=אדוני] "טבלא הות ליי" [=טבלה היתה לי, כלומר שלחן] "וגנבוה ממני" "וכדך הות" [=וכך היתה גדולה], "כדך שדרו לך עילויה לא מטי כרעיד אארעא" [שאם היו נותנים אותך על הטבלה רגליך לא היו מגיעות לארץ].

ומתוך שלא דברה היטב, נשמעו דבריה באופן אחר.

תחת לומר "מרי קירי" [שפרושו האדון] אמרה "מרי כירי" [שפירושו עבד].

ותחת לומר "טבלא הות ליי" [=טבלה היתה לי]

אמר להם, **עלץ** [שמה הלילה], **בנערה**, **אהרונית**, **אחרונית**, **עירנית**, **והנעירתו**, ועכשיו הוא ישן.

- **יש אומרים שהכוונה לנערה ממש**. והיתה אהרונית, כלומר **בת כהן**. והיתה אחרונית, שמתה אשתו ראשונה, וזו היתה **אשתו אחרונה**. והיתה עירנית, כלומר **בעלת חן וחריפה**. ומחמת כן הנעירתו, ולא היה יכול לישון בלילה.

- **ויש אומרים שהכוונה למסכת**. והיתה נקראת אהרונית, כי היתה **מסדר קדשים**, שבה מבוארת עבודת אהרן. והיתה אחרונית, **שסיים** מסכת **אחרת**, **והתחיל בזו**. והיתה עירנית, כלומר **עמוקה וחמורה**. **ומעוררת לומדיה**.

היכן רבי אבהו צפון

אמרו התלמידים לרבי אלעאי, הצפיננו, כלומר הראנו, היכן רבי אבהו צפון, כלומר היכן הוא מתחבא.

אמר להם, **נתייעץ במכתירי**, כלומר **נטל רשות מנשיא**, **והנגיב**, כלומר הדרים, **והלך לו לדרום**, **למפיבשת**, כלומר **לפני זקני דרום**, שהם חכמים מאד, ועל שם שהיה מפבישת אדם גדול, נקראו חכמים אלו כשמו.

אין משיירין פאה באילפס אבל משיירים פאה בקערה

כשהשמש מערה את המאכל מהסיר שבו התבשל לתוך הקערה הניתנת על שולחן, אין דרך להניח בסיר כלום לצורכו.

אבל כשהסועדים לוקחים את חלקם מהקערה משיירים בה מאכל, ומחזירים אותה לשמש, והוא מאכל השמש.

אומר "עשו לי שור במשפט בטור מסכן".

שור הוא תור בארמית, ומשפט הוא דין, ואם כן שור במשפט, הוא תור דין, כלומר תרדים.

וטור הוא הר בארמית, ומסכן הוא דל, ואם כן טור מסכן, הוא הר דל, כלומר חרדל.

וכשהיה שואל עוברי דרכים על האורחים, לדעת היכן כדאי להתאכסן, היה אומר "גבר פום דין חי מה זו טובה יש".

גבר הוא איש בארמית ואיש כמו אוש, פום הוא פה בארמית, ופה כמו פי, דין הוא זה בארמית וזה כמו זי, ואם כן גבר דין פום חי, הוא אושפיזיכי, כלומר מארח שלי. ועליו שאל, מה זו טובה יש, כלומר כמה טוב לו.

לשון חכמה של רבי אבהו

כשרבי אבהו היה רוצה שיחממו עבורו את הכירה, ויעשו לו שני תרנגולים, ולא היה רוצה שביבנו הכל דבריו, היה אומר זאת בלשון חכמה:

אתריגו לפחמין [=הבעירו את הפחמים להיות אדומים כאתרוג], ארקיעו לזהבין [=שישטחו את הגחלים הלוחשות שהם כזהב ויהיו שטוחים כמו רקיע, על פי הכירה להתחמם כנגדן]. ועשו לי שני מגידי בעלטה [=הם תרנגולים, המודיעים עונות הלילה].

ויש אומרים שהיה אומר, שיעשו לו באותם הגחלים את שני מגידי בעלטה.

היכן רבי אלעאי צפון

אמרו התלמידים לרבי אבהו, הצפיננו, כלומר הראנו, [מלשון צופיה הליכות ביתה], היכן רבי אלעאי צפון, כלומר היכן הוא מתחבא, שלא היו יודעים התלמידים היכן היה, והיו שואלים ממנו.

שלושה שנצחו את רבי יהושע בן חנניה

אמר רבי יהושע בן חנניה, מימי לא נצחני אדם בדברים, חוץ מאשה תינוק ותינוקת.

א. אשה.

סיפר רבי יהושע בן חנניה: פעם אחת נתארחתי אצל אכסניא [=מארחת] אחת, עשתה לי פולים. ביום ראשון אכלתים, ולא שיירתי מהם כלום. ביום שני אכלתים, ולא שיירתי מהן כלום. ביום שלישי הקדיחתם [=שרפתם] במלח, כלומר, נתנה בו מלח יותר מדאי. כיון שטעמתי, משכתי ידי מהם.

אמרה לי, רבי מפני מה אינך סועד.

אמרתי לה, כבר סעדתי מבעוד יום.

אמרה לי, **היה לך למשוך ידיך מן הפת**. כלומר, אם כבר סעדתי היום, לא היית צריך להתחיל כלל באכילה עתה, ומדוע פת אכלת, ורק כשהגעת לפולים נמנעת מלאכול.

וזה היה הנצחון של אותה אשה על רבי יהושע.

ואמרה לי, רבי, שמא לא הנחת פאה בראשוני, ולא כך אמרו חכמים, אין משירין פאה באילפס, אבל משיררים פאה בקערה.

ב. תינוקת.

סיפר רבי יהושע בן חנניה: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, והיתה דרך עוברת בשדה, והייתי מהלך בה.

אמרה לי תינוקת אחת, רבי לא שדה היא זו.

אמרתי לה, לא דרך כבושה היא.

אמרה לי, **ליסטים כמותך כבושה**.

ג. תינוק.

סיפר רבי יהושע בן חנניה: פעם אחת הייתי מהלך

בדרך, וראיתי תינוק יושב על פרשת דרכים.

ואמרתי לו, באיזה דרך נלך לעיר.

אמר לי, **זו קצרה וארוכה, וזו ארוכה** שמאריך

הדרך **וקצרה** שמוציא מבוי העיר פנוי ליכנס.

והלכתי בקצרה וארוכה.

כיון שהגעתי לעיר, מצאתי שמקיפים אותה גנות ופרדיסים.

חזרתי לאחורי, אמרתי לו, בני הלא אמרת לי קצרה.

אמר לי, ולא אמרתי לך ארוכה?

נשקתיו על ראשו, ואמרתי לו, אשריכם ישראל, שכולכם חכמים גדולים אתם, מגדולכם ועד קטנכם.

ליסור ריבוי שיחה עם האשה

רבי יוסי הגלילי היה מהלך בדרך, ופגש את ברוריה [=אשת רבי מאיר], שאל אותה, באיזו דרך נלך ללוד?

אמרה לו, גלילי שוטה, לא כך אמרו חכמים, אל תרבה שיחה עם האשה, היה לך לומר, באיזה ללוד.

דף נד

הלימוד בלחש

ברוריה מצאה תלמיד אחד שהיה גורס את תלמודו בלחש. בעטה בו ואמרה לו, וכי לא כך כתוב? "כי לא כן בִּיתִי עִם אֵל כִּי בְּרִית עוֹלָם שָׁם לִי עֲרוּכָה

לעתיד ולאחר מותך. שאין בשאול תענוג, ואין למות התמהמה [=עייב, כי פתאום האדם מת]. **ואם תאמר, אניח לבני חוק** [מזון], בשאול מי יגיד לך, אם נשאר בידם, **שמה יאבדוהו. בני האדם דומים לעשבי השדה, הללו נוצצים, והללו נובלים**, כלומר, כשם שעשבי השדה בכל זמן יש ביניהם שזו שעת גדילתם ויש ביניהם שזו שעת מיתתם, כך הם בני האדם, וכל אלו שעתה שעת גדילתם, גדילה פרנסתם עימם, ולפיכך אינך צריך לדאוג לבניך.

דברים שהעסק בתורה מועיל להם

אמר רבי יהושע בן לוי:

- א. **המהלך בדרך ואין עמו לוייה**, יעסוק בתורה, והיא תהיה לו כלווייה, שנאמר, "כי לִוְיַת חֵן הִם לְרֵאשֵׁי וְעֲנָקִים לְגִרְתֵּיךְ" (משלי א' ט).
 - ב. **חש בראשו**, יעסוק בתורה וירווח לו, שנאמר, "כי לִוְיַת חֵן הִם לְרֵאשֵׁיךְ".
 - ג. **חש בגרונו**, יעסוק בתורה וירווח לו, שנאמר, "וְעֲנָקִים לְגִרְתֵּיךְ".
 - ד. **חש במעיו**, יעסוק בתורה ויתרפא, שנאמר, "רַפְאוֹת תִּהְיֶה לְשֵׁךְ וְשִׁקוּי לְעֲצָמוֹתֶיךָ" (משלי ג' ח).
 - ה. **חש בעצמותיו**, יעסוק בתורה ותהא לו לשיקוי מרפא, שנאמר, "וְשִׁקוּי לְעֲצָמוֹתֶיךָ".
 - ו. **חש בכל גופו**, יעסוק בתורה ויתרפא, שנאמר, "כי חיים הם לְמַצְאֵיהֶם וְלִקְל בְּשָׂרוֹ מִרְפָּא" (משלי ד' כ"ב)
- אמר רב יהודה ברבי חייה, בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם, אדם נותן סם לחבירו, לחולי זה הוא יפה ולחולי זה הוא קשה, [יפה ללב ורע לעינים], אבל הקב"ה אינו כן, נתן תורה לישראל, סם חיים לכל גופו, שנאמר, "וְלִקְל בְּשָׂרוֹ מִרְפָּא".

בכל וְשִׁמְרָהּ כִּי קָל יִשְׁעֵי וְקָל חֲפָץ כִּי לֹא יִצְמִיחַ" (שמואל ב' כ"ג ה'), **אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך, משתמרת, ואם לאו, אינה משתמרת.**

וכן מבואר בברייתא, תלמיד אחד היה לרבי אליעזר, שהיה שונה בלחש, לאחר שלש שנים, **שכח תלמודו.**

מעלת תלמיד רבי אליעזר

תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר, שנתחייב בשריפה למקום, אמרו, הניחו לו, אדם גדול שמש.

דברים שאמר שמואל לרב יהודה תלמידו

א. **להוציא את דברי התורה בפיו.**

אמר ליה שמואל לרב יהודה, שיננא, **פתח פומיך קרי** [=פתח פיך וקרא בתורה שבכתב], **פתח פומיך תני** [=פתח פיך ושנה תורה שבעל פה], **כדי שתתקיים בך התורה ותאריך חיים**, שנאמר "כי חיים הם לְמַצְאֵיהֶם וְלִקְל בְּשָׂרוֹ מִרְפָּא" (משלי ד' כ"ב), אל תקרי "לְמַצְאֵיהֶם" אלא "למוצאיהם" בפה.

ב. **להספיק בעולם הזה ככל יכולתו ולא לשייר דברים למחר.**

אמר ליה שמואל לרב יהודה, שיננא, **חטוף ואכול, חטוף ואישתי**, כלומר, אם יש לך ממון להנות עצמך, אל תמתין עד למחר, שמה תמות, ושוב אין לך הנאה. **דעלמא דאזלינן מיניה כהלוא דמי**, כלומר, העולם שאנו הולכים ממנו דומה למשתה חתונה, שמסתיים מהר, כך בעולם הזה, היום ישנו ולמחר איננו.

וכעין זה אמר לו רב לרב המנונא, בני, אם יש לך ממון, היטב לך, כלומר השתמש בו ואל תשמור אותו

כשלומד בפיו תלמודו משתמר

ממספר כתובים מבואר, שהלומד בפיו, תלמודו משתמר ואינו משתכח.

א. "לכנו יחדו על שפתיך".

לדברי רב אמי, כך הוא ביאור הכתוב במשלי (כ"ב י"ח), "כִּי נָעִים", מתי דברי תורה נעימים: "כִּי תִשְׁמְרֶם בְּבִטְנְךָ", בזמן שהם שמורים בידך, ואינם משתכחים. וכיצד מגיעים לידי זה שהם שמורים ולא משתכחים: "לכנו יחדו על שפתיך", שאתה סודרם ומוציאם בפה, ולא בגימגום ובלחישא.

ב. "במענה פיו".

ללשון ראשון, כך ביאר רבי זירא את הכתוב הזה במשלי (ט"ו כ"ג): מתי "שמחה לאיש" בתלמודו, שיודע ואינו שוכח: "במענה פיו", בזמן שמוציאו בפיו.

וללשון שני, כך ביאר רבי זירא את הכתוב הזה במשלי (ט"ו כ"ג): מתי "שמחה לאיש במענה פיו"? בזמן שמתקיים "יִדְבַּר בְּעֵתוֹ מַה טוֹב", שיודע לדרוש הלכות חג בחג.

ג. "בפיך ובלבבך לעשתו".

לדברי רבי יצחק, כך הוא ביאור הכתוב הזה בתורה (דברים ל"ד): "כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ תִּדְבַּר מֵאֵד", מתי? בזמן שמתקיים "בפיך ובלבבך לעשתו", כלומר כשאתה לומד בפה ובלב.

ד. "וארשת שפתיי בל מענת סלה".

לדברי רבא כך הוא ביאור הכתוב הזה בתהילים (תהילים כ"א ג'): מתי "תפאות לבו נתתה לו" שזוכה שתלמודו מתקיים? בזמן שמתקיים "וארשת שפתיי בל מענת סלה", כלומר בזמן שלא מנעת ממנו מלספר בשפתיו, ונתת לו דעת להוציא בפיו.

מילוי תאות האדם

רבא ביאר את הכתוב הנ"ל באופן נוסף, ממנו יש ללמוד מתי מקבל האדם מבוקשו:

א. אם זכה למזל טוב, "תפאות לבו נתתה לו", שבעוד שהוא מתאוה, באה לו תאוותו.

ב. ואם לא זכה, מכל מקום, כשיבקש ויתחנן הרבה, יקבל, שהרי "וארשת שפתיי בל מענת סלה".

"נצח" "סלה" "ועד"

תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב, כל מקום שנאמר אחד מלשונות אלה, "נצח" או "סלה" או "ועד", **אין לו הפסק עולמית.**

א. "נצח" – שנאמר, "כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יצטוף ונשמות אני עשיתי" (ישעיה נ"ז ט"ז), מבואר ש"לנצח" לשון "לעולם" הוא, שהרי נסמך לו בכתוב.

ב. "סלה" – שנאמר, "כפֶּשֶׁר שְׁמַעְנוּ כִּן רָאִינוּ בְּעִיר הַצְּבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ אֱלֹקִים יְכוֹנְנָה עַד עוֹלָם סֵלָה" (תהילים מ"ח ט), מבואר ש"סלה" לשון "עולם" הוא, שהרי נסמך לו בכתוב.

ג. "ועד" – שנאמר, "ה' ימלך לעולם ועד" (שמות ט"ו י"ח), מבואר ש"ועד" לשון "לעולם" הוא, שהרי נסמך לו בכתוב.

ההנהגות המועילות לקיים תלמודו בידו

א-ב. נעים לבריות. נראה ואינו נראה.

לדברי רבי אלעזר, יש ללמוד מהכתוב, "כִּי לִיֵּית הוּא הֵם רָאִישָׁךְ וְעַנְקֵיךָ לְגַרְרִיתֶיךָ" (משלי א' ט), שיש

לומד התורה להיות דומה לענק [=שרשרת צואר], ובשני דברים יש להיות דומים לו:

(א) כשם שהענק רפוי על הצואר, ואינו דחוק ומצומצם עליו, כך יש ללומד התורה להיות נעים ומרוצה לבריות.

(ב) כשם שהענק פעמים נראה ורוב פעמים אינו נראה, שכן רק כשהאדם מגביה צוארו הענק נראה, אבל רוב פעמים סנטרו וזקנו מכסים אותו, כך צריך להיות תלמיד חכם, שישב ויחזר על תלמודו, ולא יהא רודף לצאת ולבוא בשוק.

ומעתה אם משים אדם משים עצמו את לחייו כאבן זו שאינה נמחית, תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.

"חרות על הלחת"

בלוחות ראשונות נאמר, "והלחת מעשה אלקים המה והמקתב מקתב אלקים הוא **חרות על הלחת**" (שמות ל"ב ט"ז), **ולמדו מכאן חכמים, שמעלה יתירה היתה בהן, וכשנשתברו הלוחות הפסידו אותה ישראל.**

א. לדברי רבי אלעזר, בלוחות ראשונות היתה מעלה, שעל ידם היתה תורה חקוקה לישראל עולמית, ולא היתה משתכחת מהן. שכך משמעות הכתוב "חרות על הלחת", כלומר חקוק על ידי הלוחות. **ואילו לא נשתברו לוחות הראשונות, לא נשתכחה תורה מישראל.**

ב. ולדברי רב אחא בר יעקב, בלוחות ראשונות היתה מעלה, שבשבילם לא היתה אומה ולשון שולטים על ישראל. שכן אל תקרי "חרות על הלחת", אלא "חירות על הלוחות", כלומר בשביל הלוחות היו ישראל בני חורין. **ואילו לא נשתברו לוחות הראשונות, אין כל אומה ולשון שולטת בהם בישראל.**

לומד התורה להיות דומה לענק [=שרשרת צואר], ובשני דברים יש להיות דומים לו:

(א) כשם שהענק רפוי על הצואר, ואינו דחוק ומצומצם עליו, כך יש ללומד התורה להיות נעים ומרוצה לבריות.

(ב) כשם שהענק פעמים נראה ורוב פעמים אינו נראה, שכן רק כשהאדם מגביה צוארו הענק נראה, אבל רוב פעמים סנטרו וזקנו מכסים אותו, כך צריך להיות תלמיד חכם, שישב ויחזר על תלמודו, ולא יהא רודף לצאת ולבוא בשוק.

ומעתה אם משים אדם עצמו כענק זה, שהוא רפוי על הצואר, ונראה ואינו נראה, תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.

ג-ד. בלא גסות הרוח. ומלמד את אחרים.

לדברי רבי אלעזר, יש ללמוד מהכתוב, "לְחַנּוּ כְּעִרְוַת הַבָּשָׂם מְגִדְלוֹת מְרֻקְחִים שִׁפְתוֹתָיו שׁוֹשֵׁיִם נְטוּפוֹת מִזֶּרַע עֵבֶר" (שה"ש ה' י"א), שיש ללומד התורה להיות דומה לערוגת בושם, ובשני דברים יש להיות דומים לה:

(א) כשם שאת הערוגה הכל דשים ברגליהם, כך יש ללומד התורה להיות שפל בלא גסות הרוח.

(ב) כשם שהכל נהנים מהבושם, כך צריך להיות תלמיד חכם, שישב וילמד את אחרים ויהנו ממנו.

ומעתה, אם משים אדם עצמו כערוגה זו שהכל דשים בה, וכבושם זה שהכל מתבשמים בה, תלמודו מתקיים, ואם לאו, אין תלמודו מתקיים.

ה. מרבה לחזור על תלמודו.

לדברי רבי אלעזר, יש ללמוד מהכתוב, "וַיִּתֵּן אֵל מִשֹּׁהַ כְּפֹלְתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנַי לַחַת הַעֲדֵת לַחַת אֶבֶן כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים" (שמות ל"א י"ח), שיהיו לחייו של

[במדבר כ"א י"ז-כ"ו] אֵז לְשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֵת הַשִּׁירָה הַזֹּאת
עָלִי בָּאֵר עָנִי לָהּ. בָּאֵר חֲפְרִיהָ שָׁרִים כְּרִיחַ נְדִיבֵי הַעֵם
בְּמִחָק בְּמוֹשָׁעֲנֵתָם וּמִמְדָּבָר מִתְּנָה. וּמִמִּתְּנָה נִחְלִיאֵל
וּמִנְחִילֵאֵל בְּמוֹת. וּמִבְּמוֹת הַגֵּיא אֲשֶׁר בְּשַׁדָּה מוֹאֵב רֹאשׁ
הַפְּסִקָה וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַשִּׁימֹן.

ויממך דבר מתנה

לו במתנה, וכיון שניתנה לו במתנה, נחלו אל, שנאמר "ויממך דבר מתנה נחליאל", וכיון שנחלו אל, עולה לגדולה, שנאמר "ויממך דבר מתנה נחליאל במות", ואם מגיס לבו, הקב"ה משפילו, שנאמר, "ויממך דבר מתנה נחליאל". ואם חוזר בו, הקב"ה מגביהו, שנאמר "כל גאי נשוא וכל הר וגבעה ושפלה וקנה העקב למישור וקרקסם לבקעה" (ישעיהו מ' ד').

לדברי רב מתנה יש ללמוד מהכתוב "ויממך דבר מתנה", שאם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשים בו, תלמודו מתקיים בידו, שעל ידי שנעשה כמדבר, התורה נתונה לו במתנה, ולא ישכחנה. ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.

והרי זה כעין המבואר לעיל באות ג', בענין ההנהגות המועילות לקיים תלמודו בידו.

הנהגה נוספת שמועילה לקיים תלמודו בידו

לדברי רב הונא, יש ללמוד מהכתוב, "חיתך ושבו קה תכין בטובתך לפני אלקים" (תהילים ס"ח י"א), שיש ללמוד התורה להיות דומה לחיה, ואז יתקיים תלמודו בידו.

רבא בריה דרב יוסף בר

חמא מפייס את רב יוסף

א. ללשון ראשון יש ללמוד התורה להידמות לחיה במה שהיא דורסת ואוכלת.

- יש מפרשים שכשם שהחיה דורסת ואוכלת מיד, כשהבשר חי, ואינו מבושל ואינו מתובל, כך יהיה מאכלו של הלומד בלא עינוגים.

רב יוסף כעס על רבא בריה דרב יוסף בר חמא, וכשהגיע ערב יום הכיפורים, רצה רבא בריה דרבי יוסף בר חמא ללכת ולפייס את רב יוסף.

הלך ומצא את שמשו של רב יוסף מוזג לו כוס [=עירוב המים ביין קרוי מויגה].

אמר לו רבא לשמש – תן לי ואני אמזוג.

נתן לו ומזג רבא את הכוס כפי הרגלו.

שתה רב יוסף ואמר – דומה מזיגה זו למזיגת רבא בריה דרב יוסף בר חמא.

- ויש מפרשים שהלומד ידמה לחיה, שכשם שהיא אוכלת מיד אחרי שהורגת, כך תלמיד חכם יחזור על תלמודו מיד כשמקבלו מרב.

ב. ללשון שני יש ללמוד התורה להידמות לחיה במה שהיא מסרחת ואוכלת.

- יש מפרשים שכשם שהחיה אוכלת דברים מסריחים, המלוכלכים בטיט ובוץ, ואינה קצה בהם, כך לא יקוץ הלומד במאכלו גם כשאינו עשוי כל צרכו.

שרב יוסף סגי נהור היה, ולא היה רואהו, והכירו בטעם היין שהוא מזוג, לפי שהיה מכיר רב יוסף במזוגו של רבא מתחילה, שהיה בקי ליתן מים במדה.

אמר לו רבא – אני הוא.

אמר לו רב יוסף – לא תתיב [=לא תשב, אלא] אכרעיד [על רגליך עמוד], עד שתפרש לי את הכתובים הללו, "ויממך דבר מתנה. ויממך דבר מתנה נחליאל ויממך דבר מתנה. ויממך דבר מתנה נחליאל".

- ויש מפרשים שהלומד ידמה לחיה, שכשם שהיא אוכלת אף באופן שהיא מתנוולת בו, כך תלמיד חכם ינוול עצמו ללמוד תורה.

ואם עושה כן, הקב"ה עושה לו סעודה בעצמו,

אמר לו רבא – "ויממך דבר" אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשים בו, "מתנה" תורה ניתנה

דברי תורה נמשלו כדו

שנאמר, "תִּכְיֶינָה בְּטוֹבָתָהּ לְעֵנִי אֶלְקִים".

נאמר, "תִּדְיֶיךָ יִרְדָּה בְּכָל עֵת", ומבואר, שכתוב זה הוא משל על דברי תורה.

דברי תורה נמשלו כתאנה

וביאר, שהסיבה לכך שנמשלו דברי תורה כדו, **כי יש להם דמיון בדבר זה, שכשם שהדד כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה, כל זמן שאדם הוגה בהם מוצא בהן טעם.**

נאמר, "נִצֵּר תִּאֲנָה", כלומר זה ששומר על אילן התאנה, הוא "יאכל פִּרְיָה וְשִׁמְרֵ אֲדִינֵי וְכַבֵּד" (משלי כ"ז י"ח). ומבואר, שכתוב זה הוא משל על דברי תורה, שהשומר את התורה, יאכל פירותיה.

"בְּאֲהַבְתָּהּ תִּשְׁגָּה תְּמִיד"

נאמר, "בְּאֲהַבְתָּהּ תִּשְׁגָּה תְּמִיד", לומר, שבשביל אהבת התורה, יש לך להניח כל עסקיך, ולרוץ לדבר מצווה, אף אם תראה בכך כשוגה ופתי.

וביאר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, שהסיבה לכך שנמשלו דברי תורה כתאנה, **כי יש להם דמיון בדבר זה, שכשם שהתאנה, כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים, שכן התאנים אינן מתבשלות בבת אחת, אלא היום מעט ולמחר מעט, וכל שעה ראוי לאכול מהן, אף דברי תורה, כל זמן שאדם הוגה בהן, מוצא בהם טעם.**

דברי תורה נמשלו לאילת

נאמר, "אֲצִלַּת אֶהְבִּים וְיִעֲלֶת חוֹ דִּדְיָהּ יִרְדָּה בְּכָל עֵת בְּאֲהַבְתָּהּ תִּשְׁגָּה תְּמִיד" (משלי ה' י"ט), ומבואר, שכתוב זה הוא משל על דברי תורה.

וביאר רבי שמואל בר נחמני, שהסיבה לכך שנמשלו דברי תורה לאילת, **כי יש להם דמיון בדבר זה, שכשם שאילה רחמה צר, וחביבה על בועלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה, אף דברי תורה, חביבים על לומדיהם כל שעה ושעה כשעה ראשונה.**

[שופטים ה' יז] "רַכְבֵּי אֶתְנֹת צַהֲרוֹת יִשְׁבִּי עַל מִדְּיִן וְהִלְכִי עַל דְּרָף שִׁיחוֹ".

רַכְבֵּי אֶתְנֹת צַהֲרוֹת

כך דרש תנא דבי רב ענן את הכתוב הנ"ל:

"רַכְבֵּי אֶתְנֹת" – אלו תלמידי חכמים, שמהלכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה.

"וְיִעֲלֶת חוֹ"

"צַהֲרוֹת" – שעושים אותה כצהרים.

נאמר על התורה "וְיִעֲלֶת חוֹ", כי התורה מעלה חן על לומדיה, שהכל מנשאים אותם, ותורתם נותנת להם חן.

"יִשְׁבִּי עַל מִדְּיִן" - שדנים דין אמת לאמיתו.

"והלכתי" - אלו בעלי מקרא.

"על דרך" - אלו בעלי משנה.

"שיחוי" - אלו בעלי תלמוד שכל שיחתם דברי תורה.

[משלי י"ג י"א] "הון מהבל ימְעֵט וְקִבֵּץ עַל יַד יִרְבֶּה".

הון מהבל ימְעֵט וְקִבֵּץ עַל יַד יִרְבֶּה

לדברי רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא, הכתוב הזה מלמד, שאם עושה אדם תורתו חבילות חבילות, כלומר שלומד הרבה יחד בלא לחזור, הונו הון של הבל, והרי הוא מתמעט.

ואם כל דבר שלומד מתעכב וחוזר עליו וקובץ ומוסיף מעט מעט על יד, הוא ירבה.

ואמר רבא, ידעי רבנן להא מלתא, ועברי עלה כלומר, יודעים החכמים דבר זה ועוברים עליו.

אמר רב נחמן בר יצחק, אנא עבדתה, כלומר, אני עשיתי כן לקבוץ על יד, וחזרתי עליה עד שהחזקתי בה, ואחר כך חזרתי ושמעתי אחרת, ונתקיימה בידי התורה.

כיצד סדר משנה

כך למדו ישראל תורה שבעל פה:

תחילה למד משה מפי הגבורה.

לאחר מכן נכנס אהרן, וישב לפני משה, ושנה לו משה פרקו פעם אחת.

נסתלק אהרן, וישב אהרן לשמאל משה, כמו ששינונו, המהלך לימין רבו הרי זה בור, וכל שכן יושב, בזמן שאין שני לישב בשמאל.

נכנסו בני אהרן וישבו לפני משה, ושנה להם משה פעם אחת את אותו פרק עצמו ששנה לאהרן.

נסתלקו בני אהרן לשבת, יש אומרים שאלעזר ישב לימין משה, ואיתמר לשמאל אהרן. ורבי

[משלי י"ב כ"ז] "לא יִחַרֶף רְמִיָּה צִידוֹ וְהוֹן אָדָם יִקָּרַח רְחוּץ".

לא יִחַרֶף רְמִיָּה צִידוֹ

לדברי רב שיזבי משום רבי אלעזר בן עזריה, כך הוא ביאור הכתוב:

"לא יִחַרֶף" נוטריקון הוא, לא יחיה ולא יאריך ימים, "רְמִיָּה צִידוֹ", כלומר צייד רמאי, ומשל הוא זה על לומדי התורה, שהצייד הרמאי, שמרבה בגירסא ואינו מחזר על גרסתו, לא יחיה ולא יאריך ימים.

ולדברי רב ששת, זה שמרבה בגרסא ואינו חוזר עליה אינו צייד רמאי אלא שוטה.

וצייד רמאי הוא הערום ללמוד כהוגן, שקובץ יד על יד, כלומר מעט מעט, וכל מה שלומד חוזר עליו עד שתפוס בידו כראוי.

וביאר רב דימי שבכך הכתוב ממשילו לצייד ערום, שכך דרכו, כל עוף שבה לידו שובר כנפו כדי שלא יברח, ורק אחר כך צד עוף נוסף.

בוודאי זה יזכה שתלמודו יתקיים בידו, והכתוב הממשילו כצייד אומר שהוא יזכה לחרוך ולצלות צידו ולאוכלו, ובלשון שאלה אמר, וכי צייד הרמאי לא יחרוך צידו.

יהודה אומר, לעולם אהרן לימין משה חוזר, שאחרי ששמעו בניו, ויש שני לישב בשמאל משה, כבוד הוא לאהרן ולמשה להיות אהרן שהוא גדול, בא ויושב בימין. כמו ששנינו, שלושה שהיו מהלכים בדרך, הרב באמצע, שני בימינו, וקטן בשמאלו.

ובאמת גם חכמים מודים לרבי יהודה, שכשמתחילה היו שלושה, כך הסדר, אבל בזה, מאחר שמתחילה היו שנים, והיה אהרן לשמאל משה, אף אם נכנסו אחר כך אחרים, אין להטריחו לעבור לימין משה.

נכנסו זקנים וישבו לפני משה, ושנה להם משה פעם אחת את אותו פרק עצמו ששנה לאהרן ולבניו.

עד כמה חייב אדם ללמד את תלמידו

א. מסדר המשנה המבואר לעיל, למד רבי אליעזר, שחייב אדם לשנות לתלמידו כל דבר לכל הפחות ארבע פעמים.

וקל וחומר הוא, ומה אהרן שלמד מפי משה, ומשה מפי הגבורה, ומחמת כן ראוי הדבר להתקיים בלבו להבין מהר, אף על פי כן שמע ארבע פעמים, הדיוט מפי הדיוט, על אחת כמה וכמה.

ב. רבי עקיבא אומר, מנין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו. שנאמר "וְעַתָּה כָּתְבוּ לְכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְרָהּ בְּפִיָּהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנְיַי יִשְׂרָאֵל" (דברים ל"א ט). ומנין עד שתהא סדורה בפיהם, שנאמר "שִׁמְרָהּ בְּפִיָּהֶם".

ומניין שחייב להראות לו פנים לתת טעם בדבריו בכל אשר יוכל, ולא יאמר, כך שמעתי, הבן אתה הטעם מעצמך, שנאמר, "וְיִאֲלָהּ הַמְשֻׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁעִים לְפָנֶיהֶם" (שמות כ"א א'), לא נאמר "אשר תלמדם" אלא "אשר תשים לפניהם", צריך אתה לסדר ולשים לפניהם טעם המיישב לתלמודם.

סדר ההליכה בדרך לשנים ולשלושה

שנים שמהלכים בדרך, קטן מהלך לשמאל גדול, והמהלך לימין רבו, הרי זה בור.

ובאמת גם חכמים מודים לרבי יהודה, שכשמתחילה היו שלושה, כך הסדר, אבל בזה, מאחר שמתחילה היו שנים, והיה אהרן לשמאל משה, אף אם נכנסו אחר כך אחרים, אין להטריחו לעבור לימין משה.

נכנסו זקנים וישבו לפני משה, ושנה להם משה פעם אחת את אותו פרק עצמו ששנה לאהרן ולבניו.

נסתלקו זקנים וישבו בצדדים, ונכנסו כל העם וישבו לפני משה, ושנה להם משה פעם אחת את אותו פרק עצמו ששנה לאהרן ולבניו ולזקנים.

נמצאו ביד אהרן ארבעה. ביד בניו שלשה. וביד הזקנים שנים. וביד כל העם אחד.

נסתלק משה משם, ושנה להם אהרן פעם אחת את אותו פרק עצמו ששנה עד עתה משה.

נסתלק אהרן משם, ושנו להם בני אהרן פעם אחת את אותו פרק עצמו ששנו עד עתה משה ואהרן.

נסתלקו בני אהרן משם ושנו להם זקנים פעם אחת את אותו פרק עצמו ששנו עד עתה משה ואהרן ובניו.

נמצא ביד הכל ארבעה.

והסיבה שעשו כסדר הנ"ל, ולא למדו כולם יחד ממשה בפעם הראשונה, כדי לחלוק כבוד לאהרון ולבניו ולזקנים, להראות שהם חשובים משאר העם, וגם ביניהם הקודם קודם חשוב.

א. "שימה בפיהם" ושלשה שהיו מהלכים בדרך, הרב באמצע, שני בימינו, וקטן בשמאלו.

לדברי רב חסדא עניין זה שהתורה נקנית בסימנים מבואר בכתוב "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדוה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל" (דברים ל"א י"ט), אל תקרי "שימה" אלא "סימנה" כלומר תן בפיהם סימנים כדי שתתקיים בידם.

ב. "הציבי לך צינים"
כשרב תחליפא ממערבא שמע את דברי רב חסדא, הלך וחזר עליהם לפני רבי אבהו.

אמר לו רבי אבהו, אתם לומדים זאת מהכתוב ההוא, אנו לומדים זאת מהכתוב הזה, "הציבי לך צינים שמי לך תמרורים שתי לבד למסלה דרדך הלכת שובי בתולת ישראל שבי אל ערדך אלה" (ירמיה ל"א כ'), עשו ציונים לתורה.

וראיה לך, שציון הוא סימן, מהכתוב, "ויצברו העברים בארץ וראוה עצם אדם ובהנה אצלו ציון עד קברו אתו המקברים אל גיא המון גוג" (יחזקאל ל"ט ט"ו).

ג. "ומדע לבינה תקרא"

רבי אליעזר למד את העניין הזה שיש לעשות סימנים בתורה מהכתוב, "אמר לחקמה אחתי את ומדע לבינה תקרא" (משלי ז' ד'), עשה מודעים וסימנים לתורה.

"ומדע לבינה תקרא"

א. נתבאר, שלדברי רבי אליעזר, "ומדע" האמור בכתוב זה הוא לשון מודעה והודעה, ובא הכתוב ללמד, שיש לעשות מודעים וסימנים לתורה.

ב. ולדברי רבא, "ומדע" האמור כאן, הוא לשון מועד וזמן, והכתוב הזה בא ללמד, שיש לקבוע עתים לתלמידים, שידעו מתי לבוא ולשנות.

מעשה רבי פרידא

רבי פרידא היה לו תלמיד אחד שהיה שונה לו כל פרק ארבע מאות פעם ורק אז היה מצליח ללמוד.

יום אחד בשעה שהיה מלמד את אותו תלמיד קראו לרבי פרידא לדבר מצווה, וקודם שעמד ללכת המשיך ללמד את התלמיד ארבע מאות פעם, ולא הצליח ללמוד.

שאל אותו רבי פרידא, מה נשתנה היום, שאינך מצליח ללמוד.

ענה לו התלמיד, מאותה שעה שאמרו לכבודו שהוא נקרא לדבר מצווה, הסחתי דעתי וכל רגע הייתי אומר עכשיו יקום כבודו ללכת, עכשיו יקום כבודו ללכת.

אמר לו רבי פרידא, תן דעתך ואשנה לך כהרגלך.

חזר ושנה לו ארבע מאות פעם אחרים.

יצאה בת קול ואמרה לרבי פדת, נוח לך שיוסיפו לך ארבע מאות שנה על שנותיך או שתזכו אתה ודורך לעולם הבא.

אמר, שנזכה אני ודורי לעולם הבא.

אמר להם הקב"ה, תנו לו זו וזו.

אין תורה נקנית אלא בסימנים

אמרו חכמים שאין התורה נקנית אלא על ידי נתינת סימנים לסדר השמועות, [כפי שנתבאר לעיל בדף נ"ד בעניין בני יהודה ובני גליל]. ונאמרו מספר כתובים על כך.

כיצד מעברין את הערים

דף נה

כבר נזכר בתחילת הפרק, שכשבאים למדוד לעיר תחום שבת של אלפיים אמה, פעמים אין מודדים את העיר מסוף ישובה, אלא מוסיפים על העיר תוספת, הנחשבת כחלק מן העיר, ורק משם והלאה מודדים אלפיים אמה של תחום שבת, ותוספת זו נקראת עיבורה של עיר. ולהלן נבאר בעזה"י אופנים שונים של עיבור העיר.

בית נכנס בית יוצא

כשחומת העיר אינה ישרה, ויש בה כניסות ויציאות, כגון שלא היתה קיר ישר, אלא בתים סמוכים ומחוברים זה לזה, ויש בתים בולטים כלפי חוץ, ובתים בולטים כלפי פנים והדבר ניכר מבחוץ.

כשבאים למדוד את תחום העיר, מותחים תחילה קו ישר מהבית הבולט ביותר, וכל מה שלפנים ממנו נחשב כעיבורה של עיר, ומשם ולהלן מודדים אלפיים אמה של תחום שבת.



ומבואר בברייתא, שגם אם היו בתים בולטים משני רוחות שונות של העיר, בכל אחת מהרוחות

"לא בשמים הוא ... ולא מעבר לים הוא"

א. דעת רב אבדימי בר חמא בר דוסא.

לדברי רב אבדימי בר חמא בר דוסא, הכתוב "לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויסקה לנו וישמענו אתה ונעשה". ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויסקה לנו וישמענו אתה ונעשה" (דברים ל' י"ב-י"ג) בא ללמד על כך, **שיש לאדם לטרוח ולעשות תחבולות, ולתת סימנים, כדי שיתקיים תלמודו בידו.**

שכך הוא ביאור הכתוב, "לא בשמים הוא", **שאם בשמים היא, אתה צריך לעלות אחריה.** "ולא מעבר לים הוא", **שאם מעבר לים היא, אתה צריך לעבור אחריה.**

ב. דעת רבא.

לדברי רבא, הכתוב הזה מלמד, שמי שדעתו גבוהה או רחבה, לא תמצא בו תורה. [דעתו גבוהה הוא בעל גאון. ודעתו רחבה הוא בעל תאווה].

שכך הוא ביאור הכתוב, "לא בשמים הוא", **לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה כשמים.** "ולא מעבר לים הוא", **ולא תמצא במי שמרחיב דעתו עליה כים.**

ג. דעת רבי יוחנן.

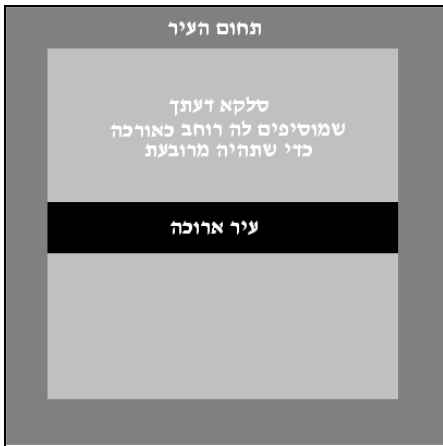
לדברי רבי יוחנן, הכתוב הזה מלמד, שמי שהוא גס רוח, או שטרוד בפרנסתו, לא תמצא בו תורה.

שכך הוא ביאור הכתוב, "לא בשמים הוא", **לא תמצא בגסי רוח.** "ולא מעבר לים הוא", **ולא תמצא לא בסחרנים** [=מחזרים בעיירות], **ולא בתגרים** [=בעירים].

אף על פי שאינה רבועה, אין לה עיבור, כי היא ישרה, ולכן מודדים לה תחום שבת מסוף ישובה ממש.



ומבואר בגמרא שהוצרכו ללמדנו דין זה, כי היה מקום לומר, מאחר שאינה רבועה, יש להוסיף לה עיבור, להרחיבה שתהא רבועה, ומשם ואילך למדוד לה תחום שבת.



אבל למעשה אין הדין כן, אלא כפי שנתבאר בתחילה.

עגולה עושים לה זיוות

עיר עגולה, כשבא למדוד לה תחום שבת, לא ימדוד לה מהחומה, אלא ימתח קו בכל אחד מארבע הרוחות, והריבוע שנעשה מקווים אלו, נחשב עם העיר, כעיבורה של עיר, וממנו ואילך מודדים לה אלפיים אמה של תחום שבת.

מוסיפים עיבור לעיר מחמת הבתים הללו.

וכמו כן, כשנותנים תחום שבת, אחרי שמודדים את המרחק בכל צד, עושים קו ישר הנמשך כך לכל אורך העיר, ונמצא שבזיוות יש יותר מאלפיים אמה.

פגום נכנס פגום יוצא

כשחומת העיר ישרה, ויש בה מגדלים עגולים בולטים בחומה, חלקם בולטים כלפי חוץ, וחלקם בולטים כלפי פנים.

כשבאים למדוד את תחום העיר, מותחים תחילה קו ישר מהמגדל הבולט ביותר, וכל מה שלפנים ממנו נחשב כעיבורה של עיר, ומשם ולהלן מודדים אלפיים אמה של תחום שבת.

וכמו כן כשנותנים תחום שבת, אחרי שמודדים את המרחק בכל צד, עושים קו ישר הנמשך כך לכל אורך העיר, ונמצא שבזיוות יש יותר מאלפיים אמה.



עיר ארוכה כמות שהיא

עיר העשויה כמלבן, שרוחבו מועט וארכו מרובה,

כריבוע עולם, ומשם ואילך למדוד לה תחום שבת.



אכן למעשה אין הדין כן, אלא כפי שנתבאר בתחילה.

היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר

אם היתה העיר רחבה בצד אחד יותר מצדה השני, מוסיפים לה עיבור על הצד הצר כנגד הצד הרחב, כאילו כולה רחבה בשווה, ומשם ולהלן מודדים לה תחום שבת.



היתה עשויה כמין קשת

לדברי רב הונא, עיר העשויה כקשת, שהיא בנויה משלוש רוחות, אבל ביניהם היא פנויה מבתים,



עיר מרובעת אין עושים לה זווית

עיר מרובעת, שמוקפת בארבעה קוים ישרים, לעולם מודדים לה תחום שבת אלפיים אמה מסוף ישובה, ואפילו אם היתה העיר עומדת שלא כריבוע עולם.

ותחום שבת הניתן לה, סובב אותה באותו אופן שהיא עצמה עומדת, אלא שמרוחק ממנה אלפיים אמה לכל צד.



ומבואר בגמרא שהוצרכו ללמדנו דין זה, כי היה מקום לומר, מאחר שאינה רבועה כריבוע עולם, יש להוסיף לה עיבור, להרחיבה שתהא רבועה



ועל האופן הזה שנינו שאם היתה העיר עשויה כמין קשת, רואים אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות, ומודד ממנה ולהלן אלפים אמה.

ולדברי רבה בר רב הונא, דין זה אמור כשאינן בין הקשת לבין הרווח שבין שני הראשים [=היתר] יותר מאלפיים אמה.

אבל כשיש יותר מאלפיים אמה, מאחר שהיושב בקשת הולך לו תחום שלם לפני שהגיע ליתר, אינו מודד תחום נוסף מהיתר.



ולדברי רבא בנו של רבה בר רב הונא, דין זה אמור גם כשיש בין הקשת לבין הרווח שבין שני הראשים [=היתר] יותר מאלפיים אמה.

יש למדוד לה אלפיים אמה של תחום שבת מסוף ישובה כמות שהיא.

ונמצא שהיושבים באמצע הקשת, אם ירצו ללכת לצד הפנוי, יוכלו ללכת בו רק אלפיים אמה מביתם, והיושבים בראש האחד של הקשת אינם יכולים ללכת ישירות לראש השני אלא דרך הקשת.



אמנם אם בין שני ראשי הקשת יש פחות מארבעת אלפים אמה, שבכך תחומי שני הראשים מובלעים זה בזה.



מעתה יש להחשיב את כל החלל שבתוך העיר, כמו העיר עצמה, וכולם מהלכים את כולו, ומחוץ לו מודדים אלפיים אמה של תחום שבת.

שתי עיירות סמוכות זו לזו

במשנה בדף נ"ז יתבאר בעזה"י, שאם היו שתי עיירות סמוכות זו לזו, והמרחק ביניהן אינו עולה על שיעור מסוים, הרי הן נחשבות כעיר אחת. והשובת באחת מהן, מהלך את שתיהן, ואת מה שביניהן, ועוד אלפיים אמה לכל רוח.

לדעת רב הונא, השיעור הוא מאה ארבעים ואחת אמות ושליש, שהוא שיעור של שני קרפפות.

כי יש להוסיף על כל עיר שיעור של קרפף אחד, וכשיהיו שני הקרפפות של שתי העיירות נוגעים זה בזה, נעשו שתי העיירות כעיר אחת.

אבל אם יש בין שתי העיירות יותר מהשיעור הזה כל אחת נמדדת לעצמה.



ולדברי חייא בר רב, השיעור הוא שבעים אמה ושיריים, שהוא שיעור של קרפף אחד.

כי יש לתת בין שתי העיירות קרפף אחד, ואם בכך הן מתחברות, הרי הן נחשבות כעיר אחת.

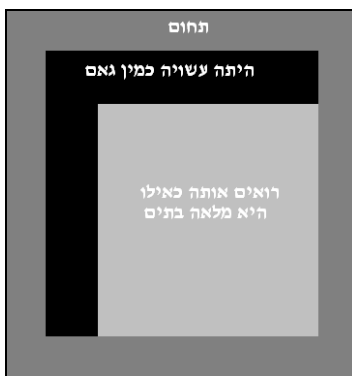
אבל אם יש בין שתי העיירות יותר מהשיעור הזה, כל אחת נמדדת לעצמה.



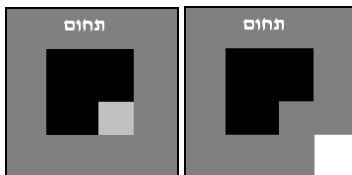
ואמר אביי, שכן מסתבר, שהרי יש לו אפשרות להגיע לשם בהיתר גמור, דרך העיר עצמה, שיהלך בה עד אחד מראשי הקשת.

היתה עשויה כמין גאם

בברייתא מבואר שעיר העשויה כמין גאם, כלומר שהיא בנויה משתי רוחות כאות "ר", ובאמצע המקום פנוי, דינה כעיר העשויה כקשת, ורואים אותה כאילו היא מלאה בתים בכל הריבוע, ומודדים תחום שבת מחוצה לו.



אמנם לפי מה שביאר רב הונא את דין עיר העשויה כקשת, לכאורה הוא הדין לעיר העשויה כגאם, אין להחשיב את המקום הפנוי כאילו הוא מלא, אלא כשתחומי שני הקצוות מובלעים זה בזה.



ואם כן עיר זו נחשבת כמלאה, רק כשאורך כל אחד מהראשים אינו נמשך יותר מאלפיים אמה.

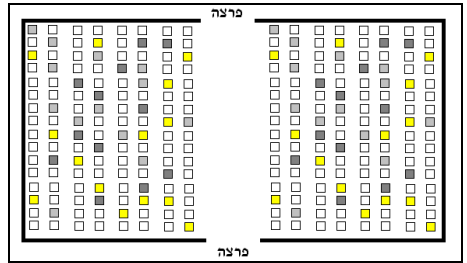
חומת העיר שנפרצה

אבל עיר אחת שנחלקה, שקודם החלוקה היתה נחשבת עיר אחת, שאין לה צורך בקרפיפות בתוכה, לא נצרף את שני חלקיה כשיש ביניהן רווח כזה כי אינו נצרך להן ואינו נחשב כחלק מהן.

ואף שלעניין עיר העשויה כקשת, דעת רב הונא, שאפילו אם היו שני ראשי הקשת רחוקים זה מזה עד ארבעת אלפים אמה, כל מה שביניהן נחשב כבנוי, אין זה אלא משום שלא ניתקו שני ראשי הקשת זה מזה לגמרי, שהרי מחוברים הם דרך הקשת עצמה.

מה שאין כן עיר זו, שנפרצה מצד לצד, וניתקו שני חלקיה זה מזה לגמרי, ולכן בה, אם המרחק בין שני חלקיה גדול ממאה ארבעים ואחת אמות ושלוש, כל חלק נחשב כעיר בפני עצמה.

לדברי רב הונא, עיר מוקפת חומה, שנפרצה חומתה בשני מקומות זה כנגד זה, ובין הפרצות לא היתה בנויה, שבכך נחלקה העיר לשנים, **הרי זו נידונית כשתי עיירות סמוכות זו לזו.**



ולפיכך אם המרחק ביניהם אינו עולה על מאה ארבעים ואחת אמות ושליש, הרי הן נחשבות כעיר אחת, ואם המרחק גדול יותר, הרי הן נחשבות כשתי עיירות.

ואף שכבר אמר רב הונא שלדעתו, זהו השיעור לעניין שתי עיירות סמוכות, הוצרך לפרש שזה השיעור גם לעניין עיר אחת שנחלקה.

שכן אם היה אומר, שזה השיעור לעניין חיבור שני חלקי עיר אחת, היה מקום לומר, שדווקא לחבר שני חלקי עיר אחת הקלו בשיעור גדול של שני קרפיפות, כי קודם לכן היתה עיר אחת.

אבל כשמתחילה היו שתי עיירות, אין לחברן, אלא אם כן המרחק ביניהן אינו עולה על שיעור קרפף אחד.

ואם היה אומר שזה השיעור לעניין חיבור שתי עיירות נפרדות, היה מקום לומר, שדווקא לחבר שתי עיירות נפרדות הקלו בשיעור גדול של שני קרפיפות, כי כל עיר זקוקה לתשמיש קרפף שלם, ולכן יש לצרף לכל אחת קרפף, ולחברן כשיש ביניהן עד שתי קרפיפות.

דברים שחוץ לעיר הנוספים

על העיר להיחשב עימה

עד עתה נתבאר, שמעברין את הערים, על ידי הערים עצמן, כלומר כשחלק מהעיר עצמה רחב משאר העיר, כגון בית יוצא או פגוס יוצא, יש להוסיף על העיר כנגדו, אף כמקום שאינו יוצא.

ובסוגינתו מבואר, שפעמים מעברין את העיר על ידי דברים הנמצאים חוצה לה בתוך שבעים אמה ושיריים, שהם נחשבים כחלק מהעיר, ומודדים אלפיים אמה של תחום שבת מהם ואילך.

ולהלן נבאר בעזה"י אם הדברים הבאים נחשבים כעיבור העיר או לא.

א. גדודיות גבוהות עשרה טפחים.

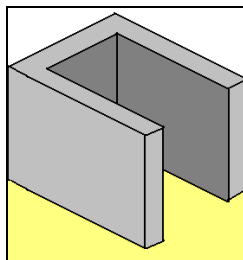
אם היו חוץ לעיר, בתוך שבעים אמה ושיריים, שברי חומה של חרבות בתים, **שיש להן שלוש**

ג. גשר. מחיצות גבוהות עשרה טפחים, אפילו אם אין

עליהן תקרה, הרי הן נחשבות כחלק מהעיר.

הגשר, מן הסתם אינו נעשה לדירה, ולפיכך אינו נחשב כחלק מהעיר למדוד ממנו תחום שבת.

ואם יש בו בית דירה [למוכס], הרי זה כבית גמור. וכשהוא בתוך שבעים אמה ושייריים לעיר, נחשב כחלק מן העיר, למדוד ממנו ולהלן אלפיים אמה של תחום שבת.

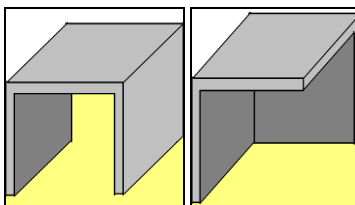


ד. קבר.

הקבר [=בית קברות], מן הסתם אינו נעשה לדירה, ולפיכך אינו נחשב כחלק מהעיר למדוד ממנו תחום שבת.

ונסתפקו בגמרא מה הדין כשנשארו מהבית שתי מחיצות ותקרה, ומסקנת הגמרא שגם זה נידון כבית להיחשב כחלק מהעיר.

ואם יש בו בית דירה [לשומר], הרי זה כבית גמור, וכשהוא בתוך שבעים אמה ושייריים לעיר, נחשב כחלק מן העיר, למדוד ממנו ולהלן אלפיים אמה של תחום שבת.



ד. בית כנסת.

בית הכנסת, מן הסתם אינו נעשה לדירה, ולפיכך אינו נחשב כחלק מהעיר למדוד ממנו תחום שבת.

ב. נפש.

ואם יש בו בית דירה לחזן הכנסת, הרי זה כבית גמור, וכשהוא בתוך שבעים אמה ושייריים לעיר, נחשב כחלק מן העיר, למדוד ממנו ולהלן אלפיים אמה של תחום שבת.

נפש הוא בנין שעל גבי קבר, ומן הסתם נעשה לצורך דירת שומר הקבר. ולפיכך, גם כשאינן דרים בו, אם יש בו שיעור בית, ארבע אמות על ארבע אמות, הרי הוא כבית לכל דבר, וכשהוא בתוך שבעים אמה ושייריים לבתי העיר, נחשב כחלק מן העיר, למדוד ממנו ולהלן אלפיים אמה של תחום שבת.

ה. בית עבודת כוכבים.

בית עבודת כוכבים, מן הסתם אינו נעשה לדירה, ולפיכך אינו נחשב כחלק מהעיר למדוד ממנו תחום שבת.

ואם נפרץ הבית הזה משתי רוחות, אילך ואילך, בטל מהיות בית, ואינו נחשב כחלק מן העיר.

ואם יש בו בית דירה לכומרים, הרי זה כבית גמור, וכשהוא בתוך שבעים אמה ושייריים לעיר, נחשב כחלק מן העיר, למדוד ממנו ולהלן אלפיים אמה של תחום שבת.

מתחילה אמרו, שהדין האחרון אמור, גם כשתקרתו קיימת. ולמסקנת הגמרא, דין זה אמור רק אם בנוסף לכך שנפרץ הבית משתי רוחות, נפרצה גם תקרתו.

ו. אורוות סוסים.

חלק מהעיר, ואין מודדים מהם תחום שבת.

אורוות סוסים, מן הסתם אינם נעשים לדירה, ולפיכך אינם נחשבים כחלק מהעיר, למדוד מהם תחום שבת.

ואם יש בהם בית דירה, הרי הם כבית גמור, וכשהם בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר, נחשבים כחלק מן העיר, למדוד מהם ולהלן אלפיים אמה של תחום שבת.

ז. אוצרות שבשדות.

י. בית שבים.

אוצרות שבשדות הם מחסים שנותנים בהם תבואה ושמן ויין, מן הסתם אינם נעשים לדירה, ולפיכך אינם נחשבים כחלק מהעיר, למדוד מהם תחום שבת.

ואם יש בהם בית דירה, הרי הם כבית גמור, וכשהם בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר,

נחשבים כחלק מן העיר, למדוד מהם ולהלן אלפיים אמה של תחום שבת.

ח. בורגנים שבשדות.

יב. בית שבספינה.

בית שבספינה, אף על פי שנעשה לדירה, והוא עומד בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר שעל שפת הים, מאחר שאינו קבוע במקומו, שהרי נוסע הוא עם הספינה, אינו נחשב חלק מהעיר, ואין מודדים ממנו תחום שבת.

בורגנים שבשדות, הם סוכות שעושים שומרי העיר לדור בתוכם, ומאחר שעשויים לדירה, גם כשאין דרים בהם, **אם יש בהם שיעור בית, ארבע אמות על ארבע אמות**, הרי הוא כבית לכל דבר.

ישוב של צריפים

כבר נתבאר, שמי ששבת בעיר, כל העיר כולה נחשבת כמקומו, ומהלך את כולה, ועוד אלפיים אמה לכל רוח מחוצה לה.

וכשהם בתוך שבעים אמה ושיריים לבתי העיר, **נחשבים כחלק מן העיר**, למדוד מהם ולהלן אלפיים אמה של תחום שבת.

ט. בור ושיח ומערה גדר ושובך שבשדה.

ולדברי רב הונא, דין זה אמור בעיר של בתים קבועים [של עץ או של אבן], אבל ישוב של צריפים, **שהם בתים הנעשים מענפים של דקל וערבה**, מאחר שאינם בתי קבע, אינם מצטרפים יחד,

בור [=חפירה עגולה], ושיח [=חפירה ארוכה וצרה], ומערה [=חפירה מקורה], וגדר, ושובך, שבשדה, כל אלו אינם עשויים לדירה כלל, ולכן גם כשהם בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר, אינם נחשבים

ואף על פי שמחנה ישראל היה מחנה אוהלים, וכבר נתבאר שישוב שאינו ישוב של קבע אינו נידון כעיר. מחנה ישראל היה יוצא מכלל זה, ונחשב ישוב קבע, אף על פי שהיה מחנה אוהלים.

והסיבה לכך, כי כל מסעם היה על פי ה', כמו שנאמר, "וַיֵּשְׁ אֶשֶׁר יִהְיֶה הָעָנָן זָמִים מִסָּפָר עַל הַמִּשְׁכָּן עַל פִּי ה' יִחַנּוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ" (במדבר ט' כ'), ומאחר שכך, הרי זה נחשב כישוב של קבע.

יושבי צריפין והולכי מדברות

יושבי צריפין, אנשי מקנה הם, חונים חודש או חדשים במקום אחד, עד שכלה שם המרעה לבהמות, ונוסעים למקום אחר.

ולדברי רב יהודה אמר רב, יושבי צריפין והולכי מדברות שווים הם בכך: (א) **חיהם אינם חיים**. (ב) **ונשיהם ובניהם אינם שלהם**.

וכן שנינו בברייתא, אליעזר איש ביריא אומר, יושבי צריפין: (א) **כיושבי קברים** [=כמתים, לפי שמחוסרים הנאה הם, ולוקים ברוחות בזרם ובמטר].

(ב) **ועל בנותיהם הוא אומר, "אָרוּר שְׁכָב עִם קָל בְּהֵמָה וְאָמַר קָל הָעֵם אָמוֹן"** (דברים כ"ז כ"א).

- **לדברי עולא, הסיבה שבנותיהם אסורות, כי אין להם מרחצאות במקומם, והולכים האנשים לרחוץ במקום רחוק, ובשעה שהעיר עזובה מאין איש, נשותיהם נזקקות למנאפים.**

- **ולדברי רבי יוחנן, הסיבה שבנותיהם אסורות, כי אין להן מקוואות במקומן לטבול, והולכות הנשים לטבול במקום רחוק, וקוראה אחת לחברתה, ומרגישים השכנים זה לזה בטבילה, ויש רשע רודף אחריהן, ומתייחד עמהן, ושנינו לא יתייחד אדם עם שתי נשים.**

להיחשב כולם כעיר אחת, להלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה, **אלא כל אחת שביתתו בתוך ביתו בלבד**, ומפתח ביתו יש לו אלפיים אמה לכל רוח.

ולדברי רב חיננא בר רב כהנא אמר רב אשי, **אם היו שם שלש חצירות, שבכל אחת שני בתים קבועים, הם נחשבים כעיר**, [כדעת רבי שמעון בדף כ"ט].

ומעתה כל הצריפים שעמהם נחשבים כבורגנים המתווספים על העיר, ומהלכים את כל הישוב הזה, וחוצה לו אלפיים אמה.

מחנה ישראל שבמדבר

מחנה ישראל שמדבר היה שלוש פרסאות [=שנים עשר מיל] על שלוש פרסאות, שנאמר, "וַיִּחַנּוּ עַל הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשָׁמֹת עַד אֶבֶל הַשְּׁטִים בְּעֶרְבַת מוֹאָב" (במדבר ל"ג מ"ט), ואמר רבה בר בר חנה, שהוא ראה אותו מקום, וכך הוא שיעורו שלוש פרסאות על שלוש פרסאות.

ומבואר, שכשהיו ישראל במדבר, כשהיו נפנים היו יוצאים חוץ למחנה, ולא היו יוצאים להיפנות לא לפניהם ולא לצדיהם, שמא ילך הענן לשם, ונמצא הארון מהלך במקום שנפנו, אלא היו יוצאים להיפנות לאחוריהם, במקום שכבר עברו.

ואם כן, מי שהיה בתחילת המחנה, היה עובר שלוש פרסאות עד סוף המחנה, כדי לצאת להיפנות.

ומבואר גם בשבת היו מהלכים כן, כי אף על פי שמחנה ישראל היה גדול מתחום שבת, מאחר שהיה ישוב שלהם, הרי הוא כשאר ערים, שנחשב כולו כארבע אמות, ומותר להלך בכולו.

שלושה הגורמים שלושה

שלושת הדברים הללו :

(א) **פת קיבר** [לחם גרוע העשוי מקמח גס].

(ב) **ושכר חדש**.

(ג) **וירק**.

גורמים הם לשלושת הדברים הבאים :

(א) **מרבית את הזבל**.

(ב) **וכופפים את הקומה**.

(ג) **ונוטלים אחד מחמש מאות ממאור עיניו של**

אדם.

ולחלן יתבאר בעזה"י, שלא כל הירקות שווים לרעה,

ויתבאר איזה ירק גורם לדברים הרעים הללו.

ונפקא מינה בין הטעמים, כשיש נהר סמוך
למקומם, שהנהר ראוי לטבילה, אבל לא למרחץ.

ואם כן הנשים יטבלו בו, ולא ירגישו השכנים, כי
אין האחת צריכה לקרוא לחברתה. אבל האנשים

לא ירחצו בו, אלא ילכו לבית מרחץ רחוק.

עיר שאין בה ירק

אמר רב הונא, כל עיר שאין בה ירק, **אין תלמיד**

חכם רשאי לדור בה.

והסיבה לכך, **כי הירק טוב למאכל, ונלקח בזול,**

ויכול לעסוק בתורה.

ולחלן יתבאר בעזה"י שלא כל הירקות שווים

לטובה ויתבאר איזה ירק טוב למאכל.

ללמוד לעולם ישנה אדם
לתלמידו דרך קצרה (פסחים ג)
להבין כלל גדול בלימוד שידע
התלמיד אחר ששנה מה שעלה
בידו מכל מה ששנה ויסמוך על
הכללים שיצאו לו משם (מאירי סוף
הוריות) ולזכור כל הלומד תורה
ואינו חוזר עליה דומה לאדם
שזורע ואינו קוצר (סנהדרין צט)